

2002 – en oversigt

Af Poul Juul Foss

Denne artikel adskiller sig ikke i sigtet fra forfatterens foregående otte oversigter, idet den nemlig vil fokusere på det religiøse liv i Danmark med særligt henblik på folkekirken uden at betragte denne som adskilt fra det øvrige samfund; heller ikke vil folkekirken blive vurderet isoleret fra tidens mange religioner i vores land – det gælder navnlig, som i de nærmeste år, forholdet til islam. Naturligvis glemmes de kristne frikirker ikke i den store sammenhæng. Vigtige begivenheder bliver belyst som for eksempel den nye kirkeminister Tove Fergos konfrontationer med biskopperne; et forløb der gav anledning til nye overvejelser om relationen mellem statsmagten og kirkeordningen. Men trods meget skrivi om forløbet var der naturligvis ikke tale om en jordrystelse i forholdet mellem samfund og folkekirke. Ifølge lektor lic. theol. Per Ingeman er ministeren en »folkekirkefundamentalist« (Berlingske Tidende 05.03.). (Årstal anføres kun hvor det ikke drejer sig om 2002). En næppe uretfærdig anklage, når ministeren i en artikel kunne skrive »Folkekirken er en succes.« Denne succes så Tove Fergo det som sit mål at fremme. (Menighedsrådenes Blad no. 3 s. 42). Uagtet at mange erklærer sig enige med hende, vil vi ikke desto mindre påvise at folkekirken og dens ordninger ikke i dag gælder som indiskutable størrelser. Anderledes er det ikke med præsterollen og de uddannelser der leder frem til en gejstlig gerning. Også tilsyneladende mindre sager har vi for øje, små, javel, men ikke desto mindre typiske for tidens religiøse diskurs. Spændvidden i undersøgelsen er i det hele taget bred, og selvom alt hvad der refereres ikke må vurderes som de rene visdomsord fra aktørerne, som af og til sidder i kroge af kirkelivet, tjener sådanne udtalelser alligevel som illustrationer af hvad der rører sig i det danske folk, både når det gælder en positiv holdning til kirke, kristendom og religion, og til den skepsis som tydeligt lever blandt mange mennesker. Hvad der foregår på de teologiske uddannelsesinstitutioner vil som hidtil kun blive berørt for så vidt forskningen har en direkte relevans for kirkelivet. Til gengæld vil præsters og fagteologers praktiske engagement blive belyst ikke bare ud fra deres kirkeligt faglige arbejde, men også ud fra disse folks politiske optik. I den forbindelse tænker jeg ikke mindst på frivillige kirkelige organisationers udtalte kritik af den for tiden førte social- og udenrigspolitik.

Som målsætningen har været den samme gennem årene, gælder det også metoden i disse oversigter. Der fokuseres hovedsagelig på den folkelige debat som den udfoldes på mange planer, det vil sige i aviser, kirkelige- og andre tidsskrifter, bøger og pamfletter, radio og tv. Til billedet hører derfor også en placering af kirken og det religiøse liv som en figur i mediernes analyser. En tak vil jeg rette til personer der har ladet mig tilflyde informationer som gjorde forskellige publikationer mere transparente.

Kirken og folket

I årevis er der i den vestlige verden blevet talt om religionens genkomst og dermed om sækulariseringens tilbagetog. På samme sæt og vis er det hos os blevet hævdet at folk knytter sig tættere til folkekirken end man længe har set. Sikket nok findes der flere såkaldt spirituelle mennesker nu end år tilbage. Folkekirken som national identitetsmarkør nyder måske også større respekt. Der eksisterer tydeligvis en almen større optagethed af kristne spørgsmål. Hvor eksistentiel interessen egentlig er, lader sig vanskeligt klargøre. Den gamle socialistiske programerklæring om »religion som en privatsag« lever faktisk i bedste velgående. Præster taler ofte om danskerne som et meget blufærdigt folk i religiøs henseende, hvorved menes at vi er meget mere kristne end vi giver udtryk for. Professor Jørgen Goul Andersen formulerede sig sandsynligvis mere realistisk med en påstand om at vi danskere havde en udtalt uvilje »mod religioner, der tager sig selv alt for alvorligt. Religion er en meget privat sag i Danmark.« (Berlingske Tidende 29.09.).

Notabelt forekommer det at Politiken, kulturradikalismens gamle hovedorgan, i påsketiden havde en serie af ti dages varighed hvor bladet belyste kristendommens situation i Danmark. Evident er det dog at søgningen til folkekirkens gudstjenester er faldende, ligesom antallet af kirkelige handlinger er vigende. Men som det stereotyp blev udtrykt i Frederiksborg Amts Avis: »Spørgsmålet er (...), om det kristne livssyn kan måles på, hvor ofte vi går til gudstjeneste.« (27.04. lederen). Lige så klart er det at der hersker en udbredt mening om at gudstjenesterne kan opleves som uvedkommende. Af et indslag i DR P1 den 20. marts fremgik det at den holdning også eksisterer blandt præster. Pastor Kathrine Hermansen fra KFUM fremhævede menighedens sociale fællesskab som noget meget væsentligt, og hun fandt gudstjenesten kedelig, hvis hun ikke kendte de andre kirkegængere. Efter hendes mening blev talrige mennesker holdt udenfor fordi kirken betjente sig af vanskeligt begribelige ritualer. – Det var formuleringer som enhver konfirmationspræst er fortrolig med.

Hvor mange mennesker går egentlig i kirke? Iværksatte kirketællinger kan belyse det spørgsmål som »en solid dokumentation« i forhold til medier og myndigheder. (Biskop Erik Norman Svendsen i Stiftsbrev, udgivet af Københavns stift, no. 2). Da pressen inklusive læserbreve – næppe underdrivende – ofte hoverer over den ringe kirkegang, er der af Norman Svendsen leveret et godt argument for kirketællingerne, der ganske vist er blevet kritiseret af Tove Fergo (se længere fremme).

Generalsekretær i Kirkefondet Kaj Bollmann gjorde den korrekte iagttagelse at »begivenhedsgudstjenester« nyder stor yndest. Fænomenet betyder at mange mennesker gerne mødes til gudstjenester/events af forskellig slags, hvor man kan samles med venner og familie. Bollmann konstaterede heri et vigtigt træk i vore postmoderne tider, for ved disse lejligheder herskede stor lydhørhed fra folks side, når både familiebegivenheden og evangeliet var centrum. Det var en situation som kirken initiativrigt burde tage højde for. (Kirken i dag (nyt magasin fra Kirkefondet) no. 1 s. 22-23). Om lydhørheden ved de såkaldte begivenhedsgudstjenester, hvad det kristne budskab angår, er særlig overvældende, står som et spørgsmål som præster giver meget forskellige udmeldinger om. I hvert fald føler ikke så få gejstlige at det ikke er det evangeliske budskab der er hovedsagen for de tilstedeværende. Måske kan man også tolke tendensen derhen, at alle mulige særgudstjenester er et udtryk for den udbredte forbrugerindividualisme.

Ikke så få ser positivt på de alternative gudstjenester. I en meget optimistisk artikel mente sp. Anne Røndal Kjelsen ud fra egne erfaringer at kunne fastslå hvorledes antallet af gudstjenestedeltagere steg betragteligt ved gudstjenester afholdt udenfor kirkens rum og på andre tidspunkter end den normale højmesse afvikling. Og det var ikke fordi hun anbefalede såkaldt spændende tiltag. Røndal Kjelsen troede simpelt hen at der var tale om »folkets generobring af gudstjenesten«, idet talrige mennesker nok mente at den ordinære gudstjeneste kun var for de udvalgte få. Derimod kunne en friluftsgudstjeneste opleves som en suspending af fremmedgjortheden ved søndagsgudstjenesten. (Dansk Kirketidende no. 16 s. 249ff).

Det kan i denne forbindelse nævnes, at biskop Niels Henrik Arendt som almindelig kirkegænger havde overværet en gudstjeneste med dåb. Han var rystet over hvad han oplevede nok engang, nemlig at dåbsgæsterne udviste en ligefrem demonstrativ despekt for gudstjenesten. Arendt kendte snakken om at ved sådanne familie-events bliver »de fjerne kristne« tilknyttet menigheden. Det troede biskoppen ikke på. Der var simpelthen både en menighed og en ikke-menighed til stede i kirkerummet. Menigheden burde dog ikke se ned på disse kirkeuvante,

men den skulle i stedet prøve på at indrage dem i gudstjenestelivet. (Dansk Kirketidende no. 13 s. 207f).

En ny foreteelse er det når et pastorat ligefrem annoncerer søndags-gudstjenester som dåbsfri, og at mange kirkegængere undersøger om der holdes dåb ved højmessen, og såfremt det er tilfældet søger andesteds hen; ligesom man kan se folk i stille protest forlade gudstjenesten under dåbshandlinger.

»Den folkekirkelige illusion« skrev fhv. rektor Niels Thomsen om, alluderende til præsten Morten Pontoppidans (1851-1931) berømte udtryk om »den levende Guds menighed«, omfattende hele sognefolket uden skel mellem de fromme og de mindre troende. Det pontoppidanske kirkesyn havde bare ifølge Thomsen ingen aktualitet. I dagens Danmark eksisterede der en gudstjenestemenighed af en såre beskeden størrelse, og så var der det store flertal som nok var medlemmer af folkekirken, men som ikke kom til gudstjenesterne. Kirken skulle fortsat varetage gudstjenesten for de få. Til kirken hørte også de mange ikke-gudstjenestesøgende, som vitterlig havde brug for kirken på det menneskelige plan. At værne om menneskeligheden så Thomsen som en primæropgave for folkekirken. (Stedet og vejen. Redaktion Jens Brun og Peter Nord Hansen. S. 215-220. Udgivet af Samtaleforum for fremtidens menigheder).

I de danske sogne udfoldes mange forskellige aktiviteter. Præsterollen synes at være under forandring fra primært at være forkyndende og individuelt sjælesørgerisk, til nu at satse på grupper i den hensigt at aktivere dem kristeligt, socialt og kulturelt. Derfor opleves aktiviteterne i de tilbyggede sognegårde af mange som vigtigere end hvad der sker i selve kirkerummet. Men ikke alle er begejstrede for den udvikling. En af vores mest anerkendte kunstnere billedhuggeren Ingvar Kronhammer udtrykte sin skepsis således: »Folkekirken er kørt over i gospelkor og børnepasning. Der har vi ikke fred. Der kan vi ikke høre Guds ord.« (TV 2 16.01.). Vel er der både megen aktiverende underholdning plus adskillige flotte sociale tiltag i folkekirken, og også, indrømmet, en vis tivolisering af kirkelige miljøer; men at det langt fra er hele sandheden vil fremgå af denne undersøgelse. Prædikenen og det teologiske holdes stadig højt i ære i mange præstegårde i vores land. Ikke desto mindre må man altså konstatere at præsternes arbejdsbyrder i disse er blevet anderledes prioriteret. Midaldrende og ældre præster har længe klaget over at deres yngre kolleger er begrænset teologisk vidende og engagerede. Tre ting kan måske i al jævnhed siges hertil: Som antydnet har præsterne ikke tid på grund af de mange sogneaktiviteter. Dernæst har de teologiske uddannelsessteder i adskillige år tiltrukket mange af de

fremmeste fagteologiske hoveder. Endelig klager yngre præster over at de på universiteterne ikke har mødt en undervisning der var relevant for deres virke blandt mennesker i sognene.

Præsterne er som oftest fremkommelige folk, men alligevel ikke altid så medgørlige som publikum forventer. Skal folkekirken være en servicekirke eller et forkyndelsessted – det er et stadigt og væsentligt spørgsmål. Mange af dens medlemmer mener i hvert fald at de ikke bliver serviceret godt nok. Således fremkommer der klager når brudepar ikke kan blive viet i den kirke, som de har udset sig, uagtet tilknytningen til den pågældende kirke er yderst spinkel. Følgende udtalelser må siges at være typiske: »Når man betaler kirkeskat, burde man da frit kunne vælge, hvilken kirke man vil giftes i.« Og »Jeg blev både vred og ked af det, da præsten sagde nej til mit ønske om at blive gift i Nørre Højrup kirke. Jeg var meget tæt på at melde mig ud af folkekirken.« Og »Jeg havde da ikke i min vildeste fantasi forestillet mig, at det ikke kunne lade sig gøre at blive gift i den kirke, jeg ønskede.« (Menighedsrådenes Blad no. 2 s. 4-5). Sagtens de fleste organister og præster har mødt folks hoveddrysten når man ved dåb, bryllupper og begravelser ikke har kunnet få placeret banale popsange. Sp. Ole Askov Olsen udtrykte en udbredt opfattelse af dagens folkekirke, når han betegnede den som i stigende grad »en service- og ceremonikirke. Et velsignelsesinstitut, der tager sig af den almindelige religiøsitet og de behov, den afføder.« Der var brug for en alvorlig kirkelig selvransagelse. (Elias (Elias kirkes sogneblad, København) no. 2).

Når folkekirken stadig har så stor en medlemsskare som tilfældet er, kan det skyldes dens »eventmonopol«, for hvad kan i festlighed konkurrere med f. eks. et bryllup i en gammel kirke eller en stor københavnsk modekirke. Hvis folkekirken indførte/kunne indføre noget der smagte af kirketugt ville visse medier givet rejse en proteststorm og mange udmeldelser af »foreningen« (et gammelt socialdemokratisk udtryk) kunne blive følgen.

Det er altså en kendsgerning, at en betragtelig del af danskerne hænger ved folkekirken. Men den almene viden om kristendommens centrale indhold er yderst beskeden. Af en undersøgelse af folks syn på påsken fremgik det, at denne højtids budskab kun havde stor betydning for 10% af de adspurgte, for 23% nogen betydning, for 28% ringe betydning, og for 39% slet ingen betydning. Tilsvarende herskede der en formidabel uvidenhed om påskedagenes indhold. (Berlingske Tidende 24.03.). Når kendskabet til kristendommens substans er beskeden, kan det ikke undre, at begreber som »protestantisk etik« og »lutheranisme« i dagligsproget ofte fungerer som synonyme for en indskrænket livs-

holdning. Skribenten Henning Tjørnehøj, som i årenes løb har raset mod luthersk kristendomsforståelse, beskyldte Luther for at have fremmet en »kristelig garanteret, dybt reaktionær fundamentalisme«, som skulle have præget den vestlige verden, og som realiter ikke adskilte sig fra den islamiske fundamentalisme. (Weekendavisen 23-28. november).

Danske værdier

Der tales ofte om kristelige værdier som en slags fundament for danskhed og demokrati. Mogens Camre, medlem af Europaparlamentet og en af Dansk Folkepartis topfigurer, og som i øvrigt ikke er medlem af folkekirken, overvejede da også at melde sig ind i »klubben« netop »som en kulturpolitisk foranstaltning«. (Politiken, Magasin 23.02. s. 66).

Ikke alle var henrykte over den udbredte jubel over formentlig danske, kristne værdier. Det gjaldt blandt andre cand. mag. Rune Engelbreth Larsen, mest kendt som redaktør af det hedengangne, rabiast kristendomsfjendske tidsskrift Faklen. Ifølge Engelbreth Larsen var det nonsens at snakke om kristne værdier. Det Nye Testamente gik jo hverken ind for demokrati eller menneskerettigheder. Naturvidenskaberne var opstået i direkte opposition til kristendommen. Næstekærlighedsprincippet var ikke specielt kristeligt. Adskillelsen mellem politik og religion var opstået i konfrontation med kirken. (Politiken 08.04.). Filminstruktøren Christian Braad Thomsen var inde på samme tankebane som Engelbreth Larsen. Han fik endda oplyst Politikens læsere om at »Jesu forkyndelse er netop så skizofren, at den rummer både humane og fascistiske træk.« Thomsens argumentation gik på Jesu lignelse i Lukas evangeliet om de betroede pund, specielt kap. 19 v. 27. (23.07. kronikken).

Derimod talte Tove Fergo gerne om danske og kristne værdier. Danmark havde været kristent i tusinde år. Det havde præget vores demokrati med »ligeværd, åbenhed og respekt for den enkelte«. (Weekendavisen 27. marts – 4. april). Kirkeministerens partifælle mf Birthe Rønn Hornbech mente også at kristendommen havde åbnet for frihedsideer og demokrati, men hun understregede kraftigt at den evangelisk-lutherske kirke havde med evangeliets forkyndelse at gøre, og at den ikke fremholdt et sæt politiske værdier ud fra sin kristne grundholdning. Således kunne man ikke uden videre beskrive demokratiet som runden af kristendommen. (Kritisk forum for praktisk teologi no. 87 s. 76). En tredje politiker sp. Søren Krarup forklarede under en folketingsdebat at

man ikke havde begreb om hvad Danmark var, såfremt man ikke først og fremmest kendte kristendommen som en af nationens åndelige og historiske forudsætninger. (Tidehverv no. 6 s. s. 110).

Formanden for Kristeligt Folkeparti Jann Sjursen gav ikke meget for Danske Folkepartis koblinger af danskhed og kristendom. Ifølge hans vurdering benyttede partiet sig kun af den terminologi som en brik et større projekt, nemlig »kampen for den rene og ubesmittede danskhed.« (Kristeligt Dagblad 06.03. kronikken). Bemærkelsesværdigt er det at Dansk Folkeparti og Kristeligt Folkeparti står så temmelig alene på den politiske scene når det gælder fremførelsen af kirkelige og religiøse spørgsmål.

Hvor skarpt en diskussion mellem to kendte teologer kan udvikle sig fremgik af en debat i TV DR 2 19.01. mellem Søren Krarup og domprovst Anders Gadegaard, der ud fra vidt forskellige holdninger drøftede udlændingepolitik. Ifølge Krarup gjorde Gadegaard kristendommen til en ideologi og blæste på den nærmeste næste idet han ville frelse hele verden. Menneskerettighederne betød i denne sammenhæng en ny slags religion, opfundet af selvretfærdige personer. Gadegaard responderede at det var en kristen pligt at hjælpe medmennesket hjemme og ude. Vel vidste man ikke altid konkret hvad der var Guds vilje, men vi kunne prøve på ny og på ny at realisere den. Menneskerettighederne beskrev han som en sekulariseret udgave af kristendommen.

Den tidehvervske opfattelse af menneskerettighederne som udtryk for hykleri og humanistisk storhedsvanvid hos deres forkæmpere fik en hård medfart af dr. scient. pol. Hans Mouritzen. Han fandt at den teologiske begrundelse var tyndbenet, når individet ikke måtte godskrives menneskerettigheder som værn mod uretfærdig behandling af magthaverne i verdslige anliggender. For dette værn var der da ikke noget specielt guddommeligt i. (Ekstra Bladet 17.05.).

Et af tidens modeord er »pluralisme«. Ofte bruges det positivt som et signum for tolerance i den globale landsby. Biskop Niels Henrik Arendt tog begrebet op i en tankevækkende artikel, hvori han udtrykte ængstelse for at pluralismen kunne føre til en nihilisme hvis den ikke var ledsaget af en positiv holdning til det enkelte menneske som unikt. At pluralismen var et faktum betød ikke at man ikke skulle gå ind i en kritisk, folkelig samtale med den. Tværtimod havde kirken en folkeopdragende funktion i at påpege grænser i tilværelsen som ikke måtte relativeres. (Kritisk forum for praktisk teologi no. 87 s. 17-30).

Ovenstående referater illustrerer hvorledes nye politiske og sociale problemstillinger skaber skel blandt kirkefolk i dagens debat. Et fænomen vi også vil fremstille i de følgende hovedafsnit.

Kirkelige retninger og religiøse fænomener

Indre Mission (IM), det grundtvigske Kirkeligt Samfund, Kirkeligt Centrum og forskellige organisationer knyttet til disse kirkelige bevægelser lever stadig. For længst har de mistet deres store folkelige betydning. Forskellene imellem dem er heller ikke så slående som i forudts dage. Meget markante er de oftest heller ikke i deres udmeldinger. Eftertænkksomheden og fredsommeligheden forekommer større end polemikken og fjendskaberne. Absolutte løsninger tør kun de færreste stå inde for.

Kirkeligt Samfund står for en seriøs kirkelig og kulturel debat, ikke mindst formidlet i Dansk Kirketidende under pastor ph.d. Henrik Wigh-Poulsens glimrende redaktion. Fra grundtvigianernes højborg Vartov i København udgår der en mangesidig inspiration. Og ganske død er den grundtvigske højskoletanke ikke.

Hvor mange organisationer kan melde om tilbagegang i medlemstal har de grundtvigske valg- og frimenigheder kunnet notere en beskedent tilvækst, således at de nu tæller 18.448 voksne personer. (Dansk Kirketidende no. 14 s. 231).

Det er sjældent man støder på et opgør med det grundtvigianske folkeligheds-begreb. En specialitet som har haft en næsten sakrosankt status i grundtvigske kredse. Men sp. Henrik Bang-Møller tog fat på problematikken. I et kraftigt sprog harcellerede han over den grundtvigske passivitet når dagsordenen stod på aktuelle kirkelige udfordringer. Således fandt han det besynderligt i en global tidsalder at tale om »et særligt dansk folk« og om en samhørighed mellem kristendom, kirke og folkelighed. Bang-Møller bemærkede at trods sentimental snak om det danske folk, så grundtvigianerne i deres berøringsangst for »aktivisme« helst folket inaktivt. I sammenhæng hermed håned han en halvblind grundtvigianismes beundring for den nuværende ordning af folkekirken. Kristendommen var blevet tandløs i det danske velfærdssamfund. (Danske Kirketidende no. 17 s. 271-275).

Endnu voldsommere var Jesper Langballe ud fra andre synsvinkler i et stort essay hvor han beskæftigede sig med Grundtvig og den nyere grundtvigianisme. Respektfuldt over for »Den gamle«. Nedladende mod hans disciple. For de sidstnævnte var kristentro et diffust begreb. Folkelighed betød nærmest en socialdemokratisk, vattet velfærdsideologi. Til forskel fra disse folk hyldede Grundtvig ikke abstrakte menneskerettighedsideer. Hans mål gjaldt det danske folk og dets sprogs beståen – forstået ud fra en kristen livsholdning. Disciplene valgte altså tilfældige humane værdier. Grundtvig stod modsat for en konkret kær-

lighed til det af Gud skænkede fædreland, det vil sige den på forhånd givne, konkrete danskhed. Den folkelige, kæmpende, nordiske, danske ånd ville Grundtvig genoplive. Front gjorde han mod et »gengangeri«, der påkaldte revolutionære spøgelse fra det attende århundrede. I halvfems procent af tilfældene kom det ideologiske gengangeri fra grundtvigianere, påstod Langballe. Trods en vis kritik betragtede han Grundtvig som en inspirator i en nutid som »med de grundtvigskes velsignelse har søgt at omdanne det danske folk til en multietnisk hob og det kristne Danmark til et muhamedanerhelvede«. (Tidehverv no. 6 s. 111-129). Langballes afhandling kan læses som en egenrådig tolkning, som et opgør med nutidens grundtvigianisme, og som en tagen Grundtvig til indtægt for Dansk Folkepartis EU- og indvandringspolitik.

De skarpe standpunkter finder vi også hos den kirkelige højrefløj. Ret så afvejet i folkekirkelig retning hos IM. Der brød man sig for resten slet ikke om højrefløjetsbetegnelse fordi den havde en »marginaliserende effekt« ifølge IMs formand sp. Christian Poulsen i formandsberetningen på foreningens årsmøde. (IMs Årbog 2002 s. 4 (s. 2-10). Følgelig kunne man fra den kant høre selvbetegnelsen »den missionske fløj«. Her havde man sine betænkelige overvejelser vedrørende folkekirkens tilstand. Sp. Henrik Højlund skrev grundende at missionsfolk var mere influeret af »den bredfolkelige teologi«, som man jo lagde afstand til, end man egentlig var sig bevidst. Som eksempler på en sådan – psykologisk begribelig – udglidning nævnte Højlund spørgsmålet om kvindelige og homofile præster; folk som omgivelserne ofte ville opleve som dygtige og fromme mennesker. Ikke desto mindre gjaldt det om modigt midt i tiden at holde fast ved en klassisk, bibelsk kristendom. (Tro & Mission (Luthersk Missionsforenings blad) no. 1 kronikken).

Det var åbenlyst, navnlig hos IM, at man i missionsbevægelserne følge sig dårligt behandlet både af lovgivningsmagten og af biskopperne. Ligesom skepsis over for tendenser i tiden gjorde sig gældende. I forhold til det folkelige liv lever missionsfolkene noget af en selvvillet ghettotilværelse. Det kan derfor ikke ganske undre at IM stadig må døje med et image af en bevægelse rekrutteret af mørkemænd og -kvinder. Et billede der navnlig er præget af forfatteren Hans Kirk i hans socialrealistiske roman »Fiskerne« (1928). Men den tegning var ganske skæv, hævdede netmissionær Asbjørn Asmussen. IM udgjorde tværtimod et utroligt åbent fællesskab inden for kirken. De mørke pletter på IMs image stammede fra lokale sammenhænge og vedrørte ikke den kristelige substans. (Weekendavisen 4-10. januar).

IM udfolder et imponerende aktivitetsniveau med mange ansatte,

forlagsvirksomhed, ungdomsarbejde, bibelcampings, skoler og andet. (IMs omfattende arbejde er fyldigt dokumenteret i *Indre Missions Tidende* no. 32) Som andre frivillige organisationer har IM måttet leve med indtægtsnedgang. Således kunne IMs økonomichef fremlægge et regnskab der viste et rekordunderskud for 2001 på 6,943 millioner kroner ligesom egenkapitalen faldt og gælden steg. (Årbog 2002 s. 27-31).

Forbindelsen mellem IM-folk og grundtvigianere er tydeligt blevet noget hjerteligere i de senere år. Nu kan man tale sammen. Som Henrik Wigh-Poulsen bemærkede havde de to kirkelige retninger jo fælles rødder. Modsætningerne skulle vel ikke forties, men i den nuværende situation kunne missionsfolk og de grundtvigske nok stå sammen på samme frontlinje. Wigh-Poulsen nævnte i den forbindelse den udbredte uvidenhed omkring kristelige anliggender, islams tilstedeværelse, og kirkeministerens usikre håndtering af folkekirkens sager. (*Dansk Kirke-tidende* no. 22 s. 351).

Bevægelsen »Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse«, der i 1960'erne og i årene fremover var aktiv i den kirkelig debat, fremstår som et ganske hensygnende foretagende. Men, præciserede formanden pastor Hartvig Wagner, på nærværende tidspunkt var man alligevel ikke indstillet på at stoppe arbejdet. (*Tro & Mission* no. 19. s. 13).

For nogle missionsbevægelser synes temaet »den dobbelte udgang« (frelse eller fortabelse ved den endelige dom) at være et afgørende tema. Docent dr. theol. Kurt Christensen forsikrede, at trods emnets manglende popularitet var det nødvendigt at fremføre dette som en »sund bibelsk og luthersk lære«. (*Vennebladet* (Menighedsfakultetets blad) no. 3). At en form for fundamentalisme, for eksempel med en bastant afvisning af evolutionsteorien, lever i Danmark på missionske uddannelsessteder og i organisationer godtgjorde en sober skildring af nogle af disse miljøer i TV DR 1 den 27. april. Et særligt krast indlæg i debatten kunne læses i *Indre Missions Tidende*, hvor forfatteren påstod at evolutionsteorien var den postkristne tids »største videnskabelige og åndelige forbandelse«. Endvidere blev »evolutionsmyten fremstillet som »en djævelsk plan om at komme Gud til livs« (no. 26 s. 12 og 15).

En noget ophidset debat om undervisningen i visse kristne friskoler tog navnlig fart efter en leder i *Jyllandsposten*, hvor de pågældende skoler fik påklustret etiketten »åndsformørkelsesanstalter« fordi man her troede mere på bibelens myter end på den moderne naturvidenskab. Vel kunne samfundet ikke blande sig i skolers poetiske tolkning af bibelen. Noget anderledes burde sagen forholde sig når der i kristne, fundamentalistiske skoler såvel som i de endnu værre muslimske friskoler blev indoktrineret i middelalderlige forestillinger. Men desværre led til-

synsmyndighederne af berøringsangst over for religion (29.09.). Den pågældende leder i den ellers meget konservative avis kunne lige så godt have stået i Politiken eller sågar i Ekstra Bladet.

I Kristeligt Folkeparti førte evolutionsteoriens udsagn til en afdæmpet debat. Således udtalte partiets nye formand, gymnasielærer Marianne Karlsmose forståelse for kristne uddannelsesinstitutioners læggen større vægt på bibelens udsagn end på ringe begrundede teorier om menneskets biologiske udvikling. Partiets mest fremtrædende personlighed Jann Sjursen understregede dog at partiet ikke havde nogen specifik holdning til evolutionslæren. (Jyllandsposten 22.10.).

De gamle, store kristelige ungdomsorganisationer, der har faktisk karakter af selvstændige kirkelige retninger, kæmper fortsat som andre foreninger med svigtende tilgang; både FDF og KFUM/KFUK kunne således notere frafald i medlemsskaren. (FDFlederen no. 4 og [horY-sont] (KFUM/KFUKs blad) no. 5). I DR P1 var der 11. august et spændende interview med FDFs formand Helga Kolby Kristiansen og KFUM/Ks generalsekretær Margith Pedersen. Kolby Kristiansen så FDFs opgave i at vise kristendommen ikke bare i ord, men også i hverdagslivet; det ville sige i at leve sammen med respekt og ligeværdighed akkurat som børnene kunne opleve det på sommerlejr i fællesskabet omkring aktiviteter og kristne ritualer. FDF kunne imidlertid ikke undvære den teologiske refleksion og tilknytningen til det lokale kirkelige arbejde. Margith Pedersen mente at organisationerne havde bragt børnenes og de unges sag ind i den folkekirke som ofte kunne virke for stiv. Disse foreninger havde fungeret som værksteder for nye ideer, blandt andet med at pege på nye salmers værdi og nødvendigheden af alternative gudstjenesteformer. De to kvinder benægtede ikke at FDF og KFUM&K havde haft kontroverser med præster og kirkelige retninger, specielt med tidehvervsfolk og grundtvigianere. Men de samstemte i at afvise kritikken, som blandt andet gik på aktivisme, selvtilstrækkelighed og gudstjenestelig passivitet. Som noget positivt understregede de værdien af kristelige fællesskaber ved siden af kirken.

Uden for folkekirken lever de kristne frikirker, der i Danmark har en beskeden udbredelse, men som virker med megen energi og med en klarhed i målsætningen som folkekirken på grund af sin vidde og tolerance ikke kan konkurrere med. Man kunne måske have ventet at frikirkerne i en splittet tid, hvor mange mennesker søger et ståsted, havde haft en større chance for at vinde gehør i befolkningen gennem deres stærkt appellerende forkyndelse og med brug af utraditionelle midler i gudstjenestefejring, menighedsliv og beretninger om mirakuløse helbredelser. Men ugeavisen Udfordringen, der leverer en bred orientering

om de frikirkelige rørelser, oplyste, at i perioden 1990-2000 havde medlemstallet i frimenighederne ikke alene været stagnerende; der var endda tale om en svag tilbagegang, således at de etablerede frikirker i år 2000 kun talte 20.802 medlemmer. Dertil kom cirka 2500 mennesker i forskellige, selvstændige menigheder. (no. 16 forsiden).

Også inden for folkekirken søger man som i frikirkerne nye veje for at gøre det kristne budskab personligt nærværende. Meditativ praksis har tidligere ikke stået højt. Nu er kristen meditation for mange ved at blive et positivt ladet ord. Og forskellige retrætesteder er dukket op i de senere år. Og som blandt andet i Sverige arrangeres der »pilgrimsvandring«. Årsagerne til de nye initiativer kan være talrige, måske ikke mindst inspiration fra andre kirkesamfund i forbindelse med en udbredt åndelig usikkerhed og spørgen efter sin egen personlige virkelighed i forbindelse med mystiske og spirituelle oplevelser. Her har kirken svigtet mener ikke så få i disse år. Således skrev lektor Anders Klostergaard Petersen, at den dominerende teologi i sidste århundrede »bortintellektualiserede og bortteologiserede spiritualitet og liturgi«. (Præsteforeningens Blad no. 38 s. 817).

Til religiøse, subkulturelle miljøer må man indregne de mange okkulte grupperinger. Ikke få danskere er optaget af ånder og dæmoner. Ofte læser man om folk der føler sig besatte af disse væsener. Blandt talrige eksempler kan nævnes en artikel »Ånd eller psykiatri?« fra [horYsont] no. 2 s. 7-9. Noteres må også de fortløbende meget sete TV 2 Zulu-serier Åndernes magt og Klarsyn, der ukritisk behandler okkulte fænomener med optræden af spiritistiske medier og clairvoyante personer. Niels Henrik Arendt hørte til dem der gav sig i kast med problemet. Det fornuftsdyrkende, moderne menneske var nødt til at indrømme det dæmoniske en selvstændig realitet. Men kirkens svar skulle ikke bestå i at mobilisere »et flyvende korps af exorcister«. Derimod var det dens opgave at prædike Guds magt over det onde i verden, og i at udøve sjælesorg og på ny lære mennesker at bede. (Dansk Kirketidende no. 1 s. 10-11).

Der opstår en hel del nye religioner i vores tid. Såkaldte minoritetsreligioner. Også i Danmark har de slået rod. Hvor mange tilhængere disse ofte østligt prægede grupper rummer, står ikke klart. Men religionshistorikeren Michael Rothstein havde nok ikke uret når han udtalte, at »folkekirken har så godt tag i folks bevidsthed, at den kvæler alle nye tiltag.« (Berlingske Tidende 12.05.). Organisatorisk har disse fænomener i hvert fald haft en ret ringe succes. Ikke desto mindre er talrige mennesker ifølge meningsmålinger præget af new-age-ideer, akkurat som vi har set det i adskillige år.

Kirken og de fremmede. Islam. Islam.

Næppe noget andet spørgsmål deler den danske befolkning i så høj grad som indvandringen, især fra muslimske lande. I det politiske liv står spørgsmålet om de fremmedes integration som et af de vigtigste og mest omdiskuterede. Heller ikke i folkekirken hersker der konsensus.

Leif Bork Hansen, præst i Lyngby, og navnlig kendt for sine beundrede og omdiskuterede tiltag i flygtningedebatten, prædikede nytårsdag i DR P1. I sin prædiken, der havde en beskeden relation til dagens tekst, angreb han ud fra Kaj Munk'ske og Søren Kierkegaard'ske positioner Danmark for vores behandling af asylansøgere. Vi reklamerede ligefrem med at hos os skulle man ikke vente hjælp. Denne svigten over for medmennesket gjorde sig også gældende i lovgivningen. Men evangeliet kaldte den enkelte til at være ansvarlig for sit liv. Gud ville at vi skulle betale prisen for at stå inde for hinanden, i stedet for at vælge forræderiet mod vores næste.

Til forskel fra Bork Hansen konstaterede Søren Krarup at det var politikerne, som havde forrådt det danske folk ved at tillade en uhammet indvandring; og Krarup skrev nok engang harmfuldt om de »tåbeligheder og uhyrligheder« som biskop Kjeld Holm, der er formand for Nævnet for etnisk Ligestilling, havde gjort sig skyldig i. (Tidehverv no. 1 s. 4-5). Den 5. marts kunne TV-nyhederne oplyse, at regeringen efter pres fra Dansk Folkeparti ville nedlægge Nævnet for etnisk Ligestilling.

Medens Bork Hansen og Krarup tog sig af det hjemlige politiske stof, var domprovst Anders Gadegaard atter engang i offensiven mod udenlandske foreteelser. Den 2. januar kunne dagbladet Information på sin forside offentliggøre en prædiken af Gadegaard hvor kong Herodes' mord på jødiske drengebørn i Bethlehem sammenlignedes med Israels politik over for palæstinenserne. »Børn, kvinder og mænd myrdes af magthaverne igen i Bethlehem.«

Domprovstens prædiken vakte fortørnelse i jødiske kredse. Forhenværende overrabbiner Bent Melchior blev citeret for, at efter hans skøn havde Gadegaard gjort sig skyldig »i den groveste antisemitisme, vi nogensinde har hørt fra en præst i Danmark«. (Kristeligt Dagblad 05.02.). Imod denne påstand fremførte forskellige debattører at Melchior, og en hel del ligesindede med ham, forvekslede antisemitisme med antizionisme. Det syntes sp. Johs. H. Christensen nu ikke. I en usædvanlig bidsk opsats skrev han at man umuligt kunne være uenig med Melchior. Gadegaards forståelse af søndagens tekst beskrev han som »lodret nonsens«. Ifølge Christensen burde domprovsten af sine overordnede beordres til ved en domstol at rense sig for beskyldningerne for at have

fremført antisemitiske udtalelser i Københavns Domkirke. (Jyllandsposten 30.01. kronikken). Biskop Erik Norman Svendsen tog dog et andet skridt og indkaldte til et forsoningsmøde med repræsentanter fra mosaisk trossamfund. Initiativet lykkedes idet domprovsten for åben skærm beklagede at hans udtalelser kunne opfattes som antisemitiske (men ikke altså at de *var* antisemitiske). Herefter kunne biskoppen erklære det gode forhold mellem domkirken og synagogen for genoprettet. (TV 2 nyhederne 08.02.).

Lektor dr. theol. Carsten Breengaard fandt at Gadegaard i sin prædiken havde anvendt en politisk- mytologisk retorik ved at drage nogle fiktive, bibelske fortællinger ind i det aktuelle politiske aspekt vedrørende konflikten mellem palæstinenserne og israelerne. (Dansk Kirketidende no. 8 s. 127f).

Under indtryk af Israels militære offensiv mod det palæstinensiske selvstyre opfordrede Folkekirkens Nødhjælp i øvrigt til en handelsboykot af den jødiske stat. (TV-nyhederne 06.04.).

Den 1. maj var der en TV-diskussion mellem Folkekirkens generalsekretær Peter Lodberg og sp. Steffen Ravn Jørgensen om Nødhjælpens indsats under Palæstinakonflikten. Lodberg understregede at hans organisations udsendinge øvede en humanitær gerning i folkekirkens tjeneste. Ravn Jørgensen mente at Nødhjælpen havde taklet situationen dårligt ved at hælde til den palæstinensiske side og ved lidet ydmygt i kirkens navn at negligere den israelske side. (DR 2 deadline).

Peter Lodberg var ikke blind for at Nødhjælpen for nogle at se indtog politiske holdninger. Men man tog fejl. Organisationen arbejdede i en politisk verden, hvor det gjaldt om at hjælpe de mennesker som led mest. Når Lodberg havde støttet tanken om en selvstændig palæstinensisk stat skyldtes det at hans partnere på stedet havde anmodet herom, fordi de selv ikke kunne få budskabet hørt. I øvrigt hørte det til Folkekirkens Nødhjælps opgave at analysere nødens årsager, uanset neutraliteten kunne lide lidt skade. (Kristeligt Dagblad 26.07.).

Folkekirkens Nødhjælp var utilfreds med den borgerlige regerings besparelspolitik over for u-landene. Formanden, landsdommer Stig Glent-Madsen opfordrede til en skriftlig protestaktion mod de ansvarlige toppolitikere, så disse folk kunne konfronteres med en massiv uvilje imod påtænkte nedskæringer der ville ramme netop klodens mest fattige mennesker. (NØD no. 2 s. 12).

Det mellemkirkelige Råd syntes i kompagni med Folkekirkens Nødhjælp vitterlig at vælge side i mellemøst-konflikten, idet man udsendte observatører/ledsagere/fredsvagter der skulle overvåge Israels felttog mod palæstinenserne, medens et tilsvarende skridt ikke blev taget over

for palæstinensiske selvmordsaktioner, der udøvede terror i Israel. Jesper Langballe tog den 8. maj kritisk sagen op i Folketingets spørgetid. Tove Fergo var enig med Langballe i at Det mellemkirkelige Råds udsendelse af observatører næppe kunne indregnes under »mellemkirkeligt arbejde«, hvorfor hun ville udbede sig en redegørelse fra rådet. Langballe håbede sagen ville få konsekvenser for de ansvarlige. (Folketingsreferat spm nr. S 1986 til kirkeministeren). Steffen Ravn Jørgensen og sp. Lars Bom Nielsen, begge medlemmer af Det mellemkirkelige råd, angreb ligeledes rådets initiativer. De afviste at rådet skulle have mandat til énsidigt at forpligte folkekirken, ligesom de fandt at en intervention af nævnte art var i strid med rådets givne retningslinjer. I sådanne politiske og humanitære krisesituationer var det organer som FN, EU og regeringen der havde ansvaret for hjælp og bistand. Det mellemkirkelige Råd og Folkekirkens Nødhjælp førte – ganske uluthersk – deres egen selvgoede, parallelle udenrigspolitik. (Jyllandsposten 30.04.).

Formanden for rådet Paul Verner Skærved afviste resigneret alle anklager fra Langballes og Fergos side om politisering. Det mellemkirkelige Råd havde sendt en redegørelse til kirkeministeren som han havde et tilsyneladende beskedent håb om at hun ville godtage. I øvrigt gjorde Skærved opmærksom på at Det mellemkirkelige Råd ifølge sit kommissorium »selv fastsætter arten og omfanget af sin virksomhed inden for de økonomiske rammer som kirkeministeren fastsætter for rådets virksomhed.« (Nyt fra Det mellemkirkelige Råd no. 3).

Rådet besluttede at gå videre med observatørordningen. Vedtagelsen vakte debat både internt og eksternt. Skærved gjorde opmærksom på at der ikke var noget til hinder for i juridisk henseende at foretage en beslutning af den art. Kirkeministeren, som var til stede ved et møde mellem repræsentanter for stiftsudvalgene for det mellemkirkelige arbejde, delte ikke synet på ordningen. (Nyt fra Det mellemkirkelige Råd no. 4). I øvrigt meddeltes det at Det mellemkirkelige Råd havde måttet nedskære 2003-budgettet med ca. 500.000 kr. på grund af reduktion på finansloven og fastfrysning af bevillingen fra Fællesfonden på 2002-niveauet. Endvidere oplyste formanden at Jesper Langballe arbejdede på at få bevillingen til Det mellemkirkelige Råd helt strøget af finansloven. (Smst.).

Den 8. april kunne TV DR 1 berette at nordiske biskopper rettede kritik mod Israels krigeriske fremfærd.

I fundamentalistiske kredse her og i udlandet bifaldt man derimod Israels politik ud fra det synspunkt, at profetiske udsagn i Det Gamle Testamente og skriftord af apostlen Paulus tilsagde jøderne en gudvillet ret til det hellige land med Jerusalem som Israels udelelige hovedstad.

Den landskendte, frikirkelige vækkelsesprædikant Moses Hansen arrangerede demonstrationer af provokerende indhold til fordel for Israel. Begivenheder, der startede i Aarhus den 7. april og siden blev fulgt op i København, og som udløste voldsomme optøjer. Forløbene blev ivrigt dækket af samtlige medier. Til billedet af Moses Hansen hører, at hans eget udgangspunkt Apostolsk kirke og Pinsekirken, som begge er udpræget Israel-venlige, tog afstand fra hans retorik og metoder. (Udforringen no. 17 og no. 19). I sommerens løb proklamerede Moses Hansen et korstog primo august mod muslimernes angivelige erobring af bydelen Nørrebro i København. Den 31. juli kunne aviserne aftrykke en meddelelse underskrevet af 12 sognepræster på Nørrebro som protesterede mod denne aktion og fremhævede det frugtbare samspil mellem minoritetsgrupperne og majoriteten på Nørrebro. Sp. Niels Tvilling, præsternes tillidsmand i bydelen, henstillede personligt og utvetydigt, om end forgæves, til Moses Hansen om at aflyse »det ukristelige korstog«, idet han ifølge Tvilling var en nazilignende propagandist der ville tvangsjerne »de forkerte« (Ekstra Bladet 31.07.). Erik Norman Svendsen var ikke ret meget blidere når han i sin årsberetning på stiftets landemode talte om »Moses Hansens forsimplede forkyndelse og forskruede fordomme om muslimske medborgere«. (Årbog for Københavns Stift 2002, s. 98). Takket været mediernes intense interesse kunne hele Danmark følge med i Moses Hansens fremstød. Samtidig kunne man undre sig over hvad nyhedsformidlerne oplever som værende af religiøs interesse for deres publikum.

Men også i ungdomsorganisationerne har man blik for indvandrerproblematikken. Det Danske Spejderkorps har således designet særlige hovedtørklæder til de muslimske spejderpiger. KFUM-spejderne har ansat en konsulent med integrationsopgaver. Men hovedbestyrelsesmedlem i FDF sp. Jakob Rønnow afviste at hans organisation ville tage lignende initiativer, eftersom FDF stod for et kristeligt, forkyndende arbejde. Denne holdning indebar ikke at FDF var imod integration, blot var den sag ikke foreningens opgave. (FDFlederen no. 1 s. 22).

I øvrigt arbejder kredse i Danmark for dialog med muslimerne. Her må især nævnes Islamisk-kristent Studieceter i København med formanden stiftspræst dr. theol. Lissi Rasmussen som den mest kendte fortæller for en helt åben samtale imellem islam og kristendommen. Tidligere domprovst Poul E. Andersen rettede i denne sammenhæng et angreb på »Vestens dialogsværmere«. Situationen var farlig, hævdede han, fordi Koranen talrige steder opfordrede de troende til terror mod de vantro ligesom Muhammed selv anvendte terror som våben. Ganske vist påstod muslimer at deres religion var en fredens religion. Det var

imidlertid naivt at sluge sådanne udtalelser. De brede muslimske folkelag havde ingen helhedsfortolkning af koranen der vitterlig indeholder ord om barmhjertighed osv. Netop derfor kunne fanatikere på fundamentalistisk vis benytte koranen til blåstempling af terror. (Skovshoved Avis marts s. 3 og s. 5).

Ja, masser af kirkens folk er ivrige efter at være i dialog med islam, skrev journalist og historiker Lasse Hedegaard. Deraf kunne man konstatere at den lutherske kirke havde problemer med sin egen identitet, så at »præster og biskopper bukker og skraber for ungdommelige islamiske åndsfyrster« (Weekendavisen 8-14 marts, magasinet bøger s. 9). Om Hedegaard havde ret i sin kritik, kan man nok sætte et par spørgsmålstegn ved. Interessen blandt københavnske gejstlige for kontakt med de muslimske imamer synes i hvert fald beskeden. Således kunne Lissi Rasmussen fortælle at man fra Islamisk-Kristent Studiecenters side havde inviteret 200 præster fra Københavns stift og ca. 15 imamer til en samarbejdsdialog, men fra kristent hold havde bare tre præster og biskoppen deltaget i arrangementet. (Bestyrelsens årsberetning 2001-2).

IMs formand sp. Christian Poulsen rakte heller ikke hånden ud mod islam. Han mente at se kirkefolk, der i misforstået agtelse for fremmede religioner gik i dialog på betingelser som fortegnede kirkens konturer som just en kristen kirke. Poulsen så i sådanne bestræbelser en tom søgen efter succes i en for kirken resultatbeskeden tid. (Stedet og vejen, s. 39).

Også Ekstra Bladets tidligere chefredaktør Sven Ove Gade førte sig frem i den løbende debat. Gade, der i årevis med kierkegaardsk lidenskabelighed har tordnet mod folkekirken, plæderede stadig for en adskillelse af stat og kirke. Men argumentationen fik et nyt aspekt. I en kronik i Politiken understregede han at forbindelsen mellem kristendommen og statsordningen var til skade for evangeliets udbredelse. Og Jesu sande budskab havde man netop nu brug for i en ikke-voldelig, uundgåelig religionskrig med islam. (30.07.).

Et anderledes tolerant synspunkt på islam kombineret med et angreb på dansk folkekristendom blev fremlagt af lektor Anders Klostergaard Petersen. Ifølge ham indtog danskerne en aggressiv holdning til islam fordi de fornemmede sig truede på deres religiøse og kulturelle identitet. Men der herskede en udbredt uvidenhed om islam som religion, idet man lavede en karikatur hvor islam helt uhistorisk tegnedes som det totale modbillede til kristendom, demokrati, menneskerettigheder og danskhed. I virkeligheden var danskerne ikke særlig optaget af islam som religion. Nej, man var ganske urealistisk bange for at muslimerne skulle smadre vores kristne, danske kultur. Og så havde kristendom og

danske mennesker faktisk meget få berøringspunkter i år 2002. Gik man i dybden fandtes der hos os ingen værdier af eksistentiel og religiøs karakter. Nu gjaldt for os om at se det positive ved islam og besinde sig på vores egne rødder og få dem til at spire. (Jyllandsposten 09.07. kronikken).

Islams troende er ikke altid tilfredse med den behandling de får af danske myndigheder. I Kirkehistoriske Samlinger 1999 s. 228f og Smst. s. 2002 s. 215 redegjorde jeg for langvarige forhandlinger om etableringen af en muslimsk gravplads. Ultimo i år var sagen ikke faldet på plads til tydelig skuffelse for de implicerede muslimer (TV 2 Lorry 10.12.).

Diakoni. Mission. Økumenik

De frivillige, kristeligt-sociale organisationer er mere og mere kommet i et velvillighedens søgelys hos de offentlige myndigheder. En kendsgerning der allerede lod sig konstatere under den forrige socialdemokratisk-radikale regering og som ikke er mindre tydelig hos den nuværende liberal-borgerlige regering. Nogle var usikre ved denne sympati idet man frygtede en for stor afhængighed af det offentlige behandlingssystem, så at organisationerne i stedet for at være samfundets sociale vagthunde risikerede at blive dets skødehunde. Sådan betragtede en fremtrædende medarbejder i Kirkens Korshær imidlertid ikke problematikken. De landsdækkende organisationer var efter hans mening så erfarne at de nok selv kunne sætte hegnspæle de rette steder. Heller ikke nærede han mistro til at systemerne bare var ude på at udnytte den frivillige, sociale indsats for selv at slippe for ansvaret for de dårligst stillede. Dog måtte organisationsfolkene selv være bevidste om deres ståsted i den videre udvikling af den almene velfærd. (Korshærsbladet no. 1 s. 3-5).

Generalsekretær Inge Marie Nielsen påpegede i den forbindelse, at det var et unikt og positivt fænomen når man i Danmark havde sociale institutioner der indgik økonomiske aftaler med det offentlige væsen og alligevel i frihed kunne fungere ud fra deres egne værdier. (Diakonissestiftelsens Årbog 2001. 2002).

Statsminister Anders Fogh Rasmussen understregede vigtigheden af det private organisationsarbejde, der efter hans mening indeholdt nogle værdier det offentlige væsen ikke var i besiddelse af. Han tænkte i den forbindelse på den medmenneskelige kontakt over for skæve eksisterer/personer som vanskeligt lod sig indpasse i det offentlige, sociale regelsæt. Vel var det hans regerings intention at yde mere for de svageste

i samfundet, men samtidig skulle de frivillige organisationer i højere grad inddrages i just den indsats. (Korshærsbladet no. 2 s. 18).

Korshærschefen Bjarne Lenau Henriksen var ikke spor imponeret af den nye regerings politik over for de svageste i samfundet in casu flygtninge og mennesker på overførselsindkomst, idet den var udtryk for et »negativt menneskesyn, som tror det værste om mennesket, især om dem der har brug for hjælp.« (Korshærsbladet no. 6 bagsidekommentar). I det hele taget lagde Lenau Henriksen ikke skjul på sit politiske engagement. I anledning af Korshærens 90 årsdag udtalte han at Korshæren var forpligtet på »at være politisk i ordets oprindelige betydning«. Elendigheden var voksende derved at flere og flere blev socialt udstødte. Man nærmede sig amerikanske tilstande med leflen for middelstanden. De svage i samfundet skulle derfor støttes af Korshæren både med hånd og mund. (Frederiksborg Amts Avis 12.10.). I en lille folde beskrev organisationen sig som »En opsøgende kirke.« »En protesterende kirke.« »En provokerende kirke«. Og »En solidarisk kirke«. Alt sammen utvivlsomt rigtigt. Men samtidig kan Korshæren ikke sige sig fri – mener jeg – for en vis selvgodhed i sin kritik af det etablerede samfund som når det blandt andet i nævnte brochure hedder: »Hvor det offentlige udmåler sin støtte i penge er målestokken i korshærens arbejde næstekærligheden.« (Jubilæumsudgave af »støtten«).

Kirkeminister Tove Fergo, der i sin karriere som politiker og præst har udvist et stærkt socialt engagement, henstillede til folkekirken at bruge mere tid på handicappedes og psykisk syges situation frem for at holde en masse fine møder. (Politiken 25.02.).

En anden stor, diakonal institution Samvirkende Menighedsplejer, der fungerer som paraplyorganisation for de fleste lokale menighedsplejer, kunne i år fejre sit 100.års jubilæum. Som andre foretagender af beslægtet art, blandt andre Kirkefondet, har Samvirkende Menighedsplejer ændret arbejdsmetoder og målsætning ikke mindst under påvirkning ny lovgivningspraksis, hvor staten har påtaget sig forpligtelser som ellers lå i de frivillige organisationers regi. En bredt anlagt, dokumentarisk skildring af organisationens historie findes i et festskrift forfattet af cand. theol. ph.d. Liselotte Malmgart »Ingen skal gå sulten i seng...«. (Udgivet 2002 af Samvirkende Menighedsplejer.) I forbindelse med diskussionen om kommunal og statslig udlicitering af sociale serviceydelser bemærkede generalsekretær Ole Skou og formand for Fællesudvalget (bestyrelsen) Jørgen Kreiner-Møller at Samvirkende Menighedsplejer skulle fremhæve at de »de værdibaserede organisationer« kunne udføre et vidtforgrenet omsorgsarbejde på anden basis end det offentlige væsen og private firmaer. Man var også indstillet på at stramme organisationen op

økonomisk og praktisk samt i højere grad markere det kirkelige aspekt. (Smst. s. 169ff). De to topfolk satte altså spørgsmålstegn både ved en monopolagtig offentlig social indsats og ved en udbredt tro på nødvendigheden af privatlicitation i omsorgssektoren.

Sognemedhjælperinstitutionen, der fremstår som et af de sidste mere bemærkelsesværdige tiltag på det kirkelige, diakonale arbejde, fungerer på elvte år. Sognemedhjælpernes formand Hanne Hummelshøj oplyste i medlemsbladet at der var udarbejdet et enkelt ritual der gudstjenesteligt kunne markere en sognemedhjælperes indgang i det sogn hvor vedkommende skulle have sit virke. (Levende sten no. 1 s. 16). Et forståeligt ønske om accept, men også typisk for tidens optagethed af ritualer.

Ydre Missions-selskaberne hører man ikke overvældende meget til i den kirkelige samtale. Det var i de sidste årtier ikke blevet lettere at udbrede evangeliet, fastslog konstitueret generalsekretær i Danmission Harald Nielsen. Missionsmarken lå nu i selve Danmark med de mange indvandrere. Imidlertid havde hverken befolkningen eller kirken været forberedt på netop den forpligtelse. Årsagen hertil fandt han i kristendommens dominerende stilling hos os. Nu gjaldt det om at tage religionsmødet op som en udfordring, ikke som en trussel, og som troende mennesker bidrage til at integrere de religiøst troende, ikke-kristne nydanskere, for »Vi har noget til fælles«. (Danmission no. 1 s. 4-6). Det lykkedes i øvrigt Danmission efter længere tids søgen i maj måned at finde en afløser for Harald Nielsen som generalsekretær. Valget faldt på den erfarne, tidligere missionær og missionssekretær sp. Mogens Kjær. (Smst. no. 4. s 29). I det hele taget synes Danmission efter en turbulent periode at være kommet ind i mere smult vande. I hvert fald kunne bestyrelsesformanden sp. Lars Mandrup konstatere, at uroen nu var overstået og en positiv udvikling i gang herunder, at der forelå glædelige økonomiske tal på regnskabssiden. (Smst. no. 5 s. 6).

Luthersk Missions generalsekretær Leif Rasmussen var ikke uenig i at der skulle herske gensidig respekt i religionernes møde. Samtidig afviste han at man som kristen på en måde befandt sig »i samme rum« som ikke-kristne, religiøse mennesker – til forskel fra de ikke-troende. Rasmussen var simpelt hen bange for at religionsmøde-begrebet kunne betyde en udvanding af det genuint kristelige. (Tro & Mission no. 4 leder).

Et noget andet synspunkt fandt man hos missionsteologen professor Viggo Mortensen i en instruktiv artikel om globaliseringen og menneskers lokale tilhørsforhold i kristen kontekst. Kristendommen stod ifølge Mortensen i et spændingsforhold mellem de to størrelser fordi den startede som, og fortsat er, en grænsesprængende bevægelse med et budskab til alle mennesker. Globaliseringen indebar tillige, ikke mindst

i vores tidsalder, at religionen var under en stadig forvandling. Her måtte man have for øje at Gud havde lagt et evolutionært element ind i sit skaberværk, som vi bestandig kunne anskue fra nye vinkler, akkurat som vi selv skulle være under forvandling gennem sindets rettedhed mod det gode. Samtidig understregede Mortensen kristendommens forbundenhed med alle lokale kulturer, sådan at den lod sig formidle til alle jordens tungemål. (Dansk Kirketidende no. 4 s. 49-50 og s. 54-55). De tre anførte citater belyser symptomatisk holdninger til vores multikulturelle situation akkurat som de formuleres fra forskelligt kirkeligt hold.

Den praktiske problematik i den tredje verden blev også belyst ud fra en kristen, humanistisk holdning. Folkekirkens tidligere generalsekretær Christian Balslev-Olesen var blevet chef for et Unicef-kontor i Eritrea. Herfra sendte han en harmfuld besked til den danske regering som hans beskyldte for at optræde på stormagtsfacon idet den havde fjernet økonomisk bistand angiveligt på grund af uenighed om menneskerettighederne i det afrikanske land, og det uden dialog med Eritreas regering. Balslev-Olesen fastslog at den barmhjertige samaritaner ikke længere gjaldt som model for vores livsstil. Den danske egoisme fandt han politisk og teologisk forbundet med tidehvervsbevægelsen. (DR 2, 21.09.). Ifølge den nye, og senere indgåede avis Dagen rettede Folkekirkens Nødhjælp et angreb på regeringen for at have nedskåret hjælpen til hungerramte områder i Afrika. (19.11.).

Vi må have med i vores undersøgelse, at det mellemkirkelige og økumeniske arbejde i traditionel forstand nok vækker interesse, men ikke overvældende opmærksomhed for tiden. Det mellemkirkelige Råds formand Poul Verner Skærved bemærkede: »Det mellemkirkelige arbejde kan have en tendens til at blive noget, der er forbeholdt de få.« (Nyt fra Det mellemkirkelige Råd no. 2). Baptisten Holger Lam, der er generalsekretær for Det økumeniske Fællesråd, glædede sig over at der er tegn på et tættere samarbejde mellem frikirkerne. Generelt mente han imidlertid at kunne iagttage »en konfessionel oprustning hos kirkesamfundene«; en indstilling der virkede hæmmende på det fælleskirkelige arbejde som ifølge Lam stod svagere end for blot ti år siden. (Udfordringen no. 4 s. 4). I hvert fald synes man ikke i Danmark at spore »et økumenisk vårbrud«.

Teologien. Præsterne

De teologiske uddannelser i København og Århus har mildt sagt ikke det store tilløb af studerende. Efter sigende skræmmer de sproglige fag,

græsk, latin og hebraisk, mange af de unge væk fra studiet. Navnlig i Århus konstateres et faldende studenterantal. Men udviklingen er heller ikke løfterig ved fakultetet i hovedstaden. Derimod synes der begge steder at herske en betydelig interesse for det religionsvidenskabelige studium. (Kristeligt Dagblad 01.03.). Spændende for teologien, og dermed for folkekirken, er det at faget i flere år har haft en majoritet af kvindelige studerende. Endnu er majoriteten af danske præster mænd. I Roskilde stift kunne man dog i år notere en overvægt med 130 kvindelige præster mod kun 124 mandlige præster (Stiftsbladet no. 12).

Professor Søren Dosenrode havde bragt i erfaring at studieleder ved Det teologiske Fakultet i Århus, professor Ole Davidsen påstod, at studiet havde for meget af et præsteimage. Det var en afslørende udtalelse, mente Dosenrode, for hvad skulle man med et teologisk fakultet hvis det ikke havde præsteuddannelsen som formål. Men måske burde Århusfakultetet nedlægges og det teologiske studium overlades til Menighedsfakultetet. Det humanistiske Fakultet kunne så overtage religionsvidenskaben. (Kristeligt Dagblad 11.03.).

Dosenrodes indlæg fremkaldte en usædvanlig langvarig debat i bladet, hvor kendte fagteologer og præster beskæftigede sig med den akademiske teologis rolle i forholdet til kirken og et moderne uddannelsessystem. Diskussionen demonstrerede at universitetsteologien ikke har afklaret sin egen situation, men som andre discipliner står aktivt søgende over for en ny tids udfordringer. Sikkert var det dog at universitetsfolkene ikke ønskede at sænke den akademiske standard. At gøre de teologiske fakulteter til præsteskolers var der i hvert fald ingen interesse for.

I nævnte forbindelse vil jeg pege på en læseværdig kronik af dekanen for det teologiske fakultet i København, professor Steffen Kjeldgaard-Pedersen. Her blev der taget til orde mod tendenser, der, følge skribentens opfattelse, ville indskrænke den akademiske åndsfrighed på universiteterne. Han sigtede til udtalelser af forskningsminister Helge Sander om at præsteuddannelse af hensyn til folkekirken i højere grad end hidtil burde være målrettet mod de studerendes kommende gejstlige gerning. Men Sander overså at stud. teol.erne levede som ganske almindelige mennesker, og at mange af dem tit havde talrige kirkelige gøremål og engagementer i frivilligt arbejde. Studenten skulle primært studere på universitetet. Han/hun skulle ikke lære at kende »den virkelighed, som der alligevel ingen genveje er til«. Dekanen fremhævede studiets frihed. Hvis man tvangsmæssigt indførte en form for praktik, åbnede man for et slagsmål mellem modstridende kirkelige interesser. Trængte fordringen om at studenterne skulle undervises i præstelige erhvervs-

færdigheder frem, ville standarden falde i den danske præstestand og prædikenen blive ringere. (Smst. 15.05.).

Den tidligere formand for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer Birthe Lund havde forskellige overvejelser om folkekirkens situation og dens mangler. Således mente hun at de vordende præster fremover burde tilbydes mere psykologisk og sociologisk viden. Hun var klar over at der var debatter desangående. Samtidig havde hun sin tvivl om hvorvidt der egentlig var sket noget af betydning på dette felt. (Kirkeligt Centrum no. 3 s. 7).

Præsteforeningens formand sp. Peter Krogsøe understregede med styrke på foreningens repræsentantmøde nødvendigheden af en forskningspræget, kulturåben teologi der gjorde kommende præster i stand til at være i front mod opløsende bevægelser i tiden. Samtidig stillede Krogsøe sig ikke afvisende over for tilbud om pædagogisk-praktiske tiltag i studietiden. (Formandens mundtlige beretning. Præsteforeningens Blad no. 22 s. 477f.).

De alternative, konservative og missionske uddannelsesinstitutioner Dansk Bibel-institut (DBI) og Menighedsfakultetet overvejede også deres aktuelle situation. Begge steder havde man fra starten sat som mål at få eksamensret på lige fod med de statslige, teologiske fakulteter. Imidlertid havde uddannelsessystemernes omstruktureringer bevirket at man ikke ville sætte store kræfter ind på nævnte målsætning. I stedet arbejdede man på DBI med fremtiden for øje udfra forskellige studiemodeller, der fleksibelt fortsat kunne hjælpe bibeltroende studenter til en gerning i kirkens tjeneste herhjemme og i udlandet. (DBIposten no. 1). Visioner man tydeligvis havde til fælles med Menighedsfakultetet. (Bekræftet telefonisk af professor theol. dr. Peter Legarth, Menighedsfakultetet). Forhåbningerne til opnåelse af eksamensret var dog ikke ganske lagt på hylden. I sin formandsberetning på Menighedsfakultetets repræsentantskabsmøde appellerede sp. Jørgen Jørgensen direkte til den borgerlige regerings ideologi: Når der eksisterede en fuld kompetent teologisk institution som ikke kostede skatteyderne en krone, hvorfor så ikke give den eksamensret? De borgerlige politikere gik jo ind for det frie marked og personlig frihed. En faglig begrundet tilsidesættelse af Menighedsfakultetet kunne Jørgensen ikke acceptere. Denne negative holdning skyldtes de teologiske fakulteters småtskårenhed. (Vennebladet no. 11 s. 3).

Man kan fastslå at DBI og Menighedsfakultetet fra deres start har tegnet en konfessionel og missionerende profil når det gælder præstuddannelsen. Deres bagland har øjensynligt udelukkende været IM og Luthersk Missionsforening med en stærk profilering fra sidstnævnte or-

ganisations side, således at det lavkirkelige element er lidt mere udtalt end den normale kurs hos IM. (Hertil DBIposten no. 7).

Fra kirkeministeriel side skulle de alternative uddannelser nu ikke vente en udstrakt hånd i retning af støtte til eksamensret. Tove Fergo mente tværtimod at de studerende fra »disse mere sekteriske bevægelser« kun havde sundt af at blive konfronteret med den kritiske universitetsteologi. Biskop Jan Lindhardt tilsluttede sig og gjorde desuden opmærksom på at højrefløjspræster skabte uro i sognene. Jann Sjursen stillede sig til gengæld positivt til de alternative uddannelser. (Politiken 02.06.). Fergos udtalelser fik Sjursen til at udbede sig et svar fra ministeren angående hendes udlægning af begrebet »sekterisk«, da han ikke mente at hun med sit ordvalg respekterede den folkekirkelige frihedslovgivning. Tove Fergo forklarede at der fra hendes side alene forelå en fastslåen af at kristne der insisterer på et alternativt teologistudium netop udgår fra et kirkeligt mindretal. Sjursen opfattede hendes svar som en snakken-udenom. (Udfordringen no. 26). Sp. Jørgen Jørgensen afviste at missionspræster skulle skabe konflikter i sognene med kvindelige kolleger, uanset deres holdning til ordination af kvinder. Præsterne fra Menighedsfakultetet var energiske og pligtro mennesker som af deres kirkelige overordnede var kendt som loyale folk. (Vennebladet. Informationsavis 2002-2003, leder s. 2-3).

Det er snart længe siden at den kirkelige, dialektiske teologi, af nogle nedsættende kaldt neoortodoksi, førte det store ord i præstestanden og på universiteterne. Var den blot en epoke? Den teologiske debat i konventer og på stiftskurser er blandt andet præget af den nyere Paulusforskning der fremstår som et brud med den lutherske tolkning af apostlen. Postmodernismen lever i bedste velgående. Disse tendenser kan studeres nærmere i bøger, Præsteforeningens Blad og teologiske fagtidsskrifter. Hertil kommer at universitetsteologer sætter spørgsmålstegn ved metafysik og forestillingen om Gud som en transcendent magt/person. At kristendommen vil fremstå som den absolutte religion er ikke acceptabelt. Udtrykket »kristendomme« er temmelig gængs. Kristendommens nære tilknytning til jødedommen understreges. Jesus opfattes i høj grad som en eskatologisk rabbi og profet. Hans menneskelighed betones. Det er som om fordums liberalteologiske, rationalistiske, subjektive, tekstkritiske, religionshistoriske positioner udbygges, nytolkes og forsvares. Og som i den liberale teologis dage er man optaget af nutidens filosofi og kultur. Samtidig er respekten for Luthers storværk begrænset. En af de mest markante og let læste bøger i nævnte retning er essaysamlingen »Interesse for Gud«. (Redaktion: lektor dr. theol. Niels Grønkjær og cand. theol. Henrik Brandt-Pedersen. Anis

forlag). Bogens titel er tankevækkende. Sp. Mikkel Wold ramte vist plet da han i en recension skrev: »I en interesse er der jo noget uforpligtende, men netop den, der vil vide noget om Gud, må kaste sig ud i det forpligtende, som er mere end bare en interesse.« (Information 12.04.). Radikalismen i den nye teologi kan blandt andet ses i Niels Grønkjærs velskrevne artikel i nævnte bog om »Guds human interesse« (s. 30-45). Her polemiseres imod tidligere forestillinger om at der eksisterer et guddommeligt transcendent skabervæsen med egenskaber som hverken Gud eller vi i dag kan bruge til noget! Derimod henviser Grønkjær til en postmetafysisk filosofi som afviser en værdifast værensgrund. Heller ikke den tidligere så moderne eksistensteologi dur, ej heller den endnu tidligere kerygmatiske teologi, idet begge retninger har tænkt uhistorisk; i stedet for må man indse at Gud simpelthen er blevet klogere i sin medmenneskelighed, hvorved vi kommer medmennesket nærmere i denne verden, som ikke ligger i det onde. – Hvor dybt hele dette røre influerer på kirkelivet og lægfolket er det for tidligt at sige noget afgørende om. Men at kirkelivet umiddelbart skulle kunne hente inspiration fra den form for akademisk teologi er vanskeligt at se. Da kommende præster undervises i disse nye strømninger kan sådanne lærdomme vel alligevel ikke gå helt sporløst hen over folkekirken. Det er i hvert fald tydeligt når man lytter til nogle af de yngre præsters prædikener. Men tidligere dekan, docent dr. theol. John Strange advarede imod konsekvenserne af den nye teologi på universiteterne, hvis fortalere ikke drev forskning med den kirkelige forkyndelse for øje. Disse folk var ifølge Strange bange for ikke at leve op til de krav som et nutidigt universitet stillede. Men han så en fare i at folkekirken en dag måske ikke ville kunne anvende de nye cand. teol.er. (Teol Information (Københavns Universitet) no. 26 s. 9).

Helt mismodig må man ikke være på folkekirkens vegne. Der er opmuntrende tegn. Blandt andet er der således i de senere år publiceret flere betydelige prædikensamlinger af danske præster og teologer. Nævnes må en samling prædikener, udgivet under titlen »I ånd og sandhed«, fra afdøde professor Leif Granes hånd, udvalgte af hans ven og kampfælle biskop dr. theol. h. c. Bertil Wiberg, på Anis forlag. Granes prædikener kan vurderes som et af de bedste eksempler på den grundtvigsk-tidehvervske kristendomsforståelse der i mange år dominerede meget af dansk kirkeliv inden den såkaldte skabelsesteologi og nu – måske – postmodernismen tog over.

I 2003 sker der en udskiftning i kirkens top idet biskoppen over Ribe stift Niels Holm i foråret meddelte sin afgang. De kirkelige grupperinger i stiftet gik hurtigt i gang med at finde egnede kandidater. Mange

bispeemner svirrede i luften. Forløbet minder betragteligt om de politiske partiers opstillingsmanøvrer.

Ofte har der i årenes løb været »præstesager« i folkekirken. Principielle sager foruden ting der kun hører hjemme i vulgærpressen. Niels Henrik Arendt gjorde sig sine tanker om hvorledes folkekirken kunne løse sine konflikter. Det var pinligt at man, når man havde et så vigtigt budskab at bringe, alligevel spildte tiden på indbyrdes stridigheder. Arendt opfordrede, velmenende, dog ikke videre konkret, de ansatte ved kirkerne og menighedsrådene til gennem samtaler at finde frem til fælles målsætning. (Nyhedsbrev fra Haderslev stift, juni).

Det er nu ikke bare sognepræster der kan være problemer med. I december hændte det bemærkelsesværdige at en biskop, vist for første gang, fik en næse af ombudsmanden. Den ellers så skæmtsomme og moderne Jan Lindhardt havde forrige år følt sig gået så nær af kritik fra lektor Carsten Breengaard, at han officielt satte spørgsmålstegn ved hans kone, provst Benedicte Hvidt Breengaards dømmekraft, fordi hun ikke havde kaldt husbond til orden. (Sagen er omtalt Kirkehistoriske Samlinger 2002, s. 210). Dette kuriøse forløb fik sin foreløbige afslutning ved at ombudsmand Hans Gammeltoft-Hansen bedømte Lindhardts embedsførsel i pågældende tilfælde som urimelig. (Kristeligt Dagblad 20.12.).

Heller ikke den katolske kirke i Danmark kan sige sig fri for personaleproblemer. Et eksempel: Den konservative biskop Ceslaw Kozon ønskede at flytte/afskedige den moderne indstillede sognepræst Georg Nibler fra stillingen i Lyngby på grund af præstens håndtering af messens liturgi. Biskoppens skridt vakte harme i menigheden hvor præsten var meget vellidt, og der blev skrevet vrede læserbreve, foruden at københavnerpressen var optaget af forløbet (Katolsk orientering no. 8 s. 13). Den 25. maj kunne TV 2 Lorry meddele at biskoppen havde anmodet Nibler om at tage sin afsked på grund af stødende optræden. Præsten så Kozons skridt som et symptom på den katolske kirkes højredrejning. Nibler pegede hermed på en tendens der er udbredt i romerkirken, hvor liberale og mere konservative kræfter tager livtag; det gælder blandt andet i spørgsmålet om lægfolkets indflydelse i kirkens liv. Eller for at sætte sagen på spidsen om hvorvidt den katolske kirke skal ledes autoritært eller med en form for demokrati. I Katolsk orientering oplyste Kozon at Nibler havde nægtet at fremsende en afskedsansøgning, men selvom der, som det forlød, ville blive iværksat en appel til Rom ville et sådant skridt ikke påvirke sagens gang lokalt. (no. 12 s. 13).

På verdensplan var romerkirken plaget af pædofiliskandaler indenfor præsteskrabet. I den forbindelse rejste sig flere røster der krævede de

gejstliges cølibatære forpligtelser ophævet som et af midlerne mod seksuelle udskejelser, og som en foranstaltning der kunne øge rekrutteringen af nye præster. Debatten bredte sig til Danmark. Politiken gav uopfordret den katolske kirke det samme råd som stemmerne i udlandet (23.04.). Czeslaw Kozon afviste ideen. At vælge en præstegerning var ikke det samme som at vælge andre stillinger; præst blev man ud fra en religiøs baggrund. Det var desuden nedværdigende for ægteskabet at betragte det som en »sikkerhedsventil«. I ægteskabet kunne i øvrigt også udvises en uacceptabel seksuel adfærd. Cølibatet skulle altså ikke afskaffes. Det var gennemprøvet, og det havde sin store værdi når det byggede på en gennemlevet tro. (Smst. 01.05.).

Den 13. juni bragte nyhedsmedierne til torvs at også i det folkekirkelige miljø finder der et betragteligt antal seksuelle overgreb sted. Imidlertid kunne mf. Birthe Rønn Hornbech referere fra undersøgelser iværksat af Folketingets kirkeudvalg, at påstandene om sexforbrydelser i folkekirkeligt regi var vildt overdrevne. (Kristeligt Dagblad 23.08.).

Kirkeministeriet. Kirkeforfatning. Menighedsrådene og en præstesag

Som anført i Kirkehistoriske Samlinger 2002, fremkom den nye kirkeminister, sp. Tove Fergo umiddelbart efter sin tiltrædelse med nogle kontante for ikke at sige temmelig klodsede udmeldinger. Således påtænkte hun at stoppe tællingerne af kirkegangere i stifterne (s. 217), ligesom hun agtede at sende forslaget til en ny salmebog til høring i menighedsrådene (s. 225). De to tiltag vakte ikke just jubel i biskoppelige kredse. Primo januar havde Fergo et møde med bisperne. Af en udsendt pressemeddelelse 04.01. fremgik det at hun havde måttet moderere sine udspil. Nu hed det at hun ville forhandle med biskopperne – som blev betegnet som nogle af ministerens mest betydningsfulde rådgivere – angående salmebogskommissionens endelige forslag, ligesom hun gerne modtog ideer fra menighedsrådene. Endvidere havde hun ikke til sinds med det første at standse kirketællingerne.

Tove Fergo lod sig ikke meget røkke af en udbredt kritik af hendes håndtering af administrative og kirkelige spørgsmål. I lighed med den nye regerings politik ville hun rydde op i bureaukrati og overforbrug inden for sit ressort. Den 6. juni fremlagde hun et lovforslag om »ændring af lov om folkekirkens økonomi, lov om folkekirkens kirkebygninger og lov om ansættelse i folkekirken m. v.« Hensigten var at styrke det lokale, kirkelige selvstyre. Høringsfristen hos de berørte instanser blev sat til 1. december. Ministerens politiske initiativ vakte kritik fra bi-

skopper, provster og præster, kun menighedsrådene var dog mere positive. Men Kirkeligt Samfunds markante, tidligere formand, provst Finn Riber Jensen viste nok klarsyn for problematikken når han betegnede den ministerielle lovpakke som »et katalog over en lang række konfliktmuligheder« (Dansk Kirketidende no. 21 s. 342). I sin landemodeberetning leverede Erik Norman Svendsen en udførlig og behersket kritik af ministerens mange forslag til ændring af den gældende kirkelige lovgivning. (Årbog for Københavns stift 2002, s. 99 ff). Hvilken politisk skæbne Fergos lovpakke vil opleve, må det kommende år vise.

Med hensyn til det mindre spørgsmål om kirketællingerne, ville Tove Fergo juridisk undersøge om menighedsrådene i denne sag var pligtige at følge biskoppelige påbud. I øvrigt fandt hun at biskoppernes begrundelse for tællingerne nærmest var nonsens! Hvad angik salmebogen agtede hun på et ikke nærmere bestemt tidspunkt at forespørge menighedsrådene om de overhovedet ønskede en ny salmebog. Høringen skulle altså ikke rette sig mod indholdet af en fornyet salmebog. Og så var det hendes intention at menighedsrådsmedlemmerne, som aktive personer i sognet, selv tog mere hånd om arbejdet i sognene. (Kristoligt Dagblad 09.01.). Ministerens udtalelser vakte opsigt i bispekollegiet, hvor man med biskop Karsten Nissen som talsmand mente at hun førte en slingekurs der gjorde et fremtidigt samarbejde vanskeligt, da hendes pressemeddelelse af 4. januar og hendes udmeldinger af 9. januar var divergerende. (Smst. 10.01.). Den historisk unikke konflikt mellem kirkeministeren og biskopperne kulminerede den 10. januar om aftenen. De elektroniske medier kunne straks viderebringe at ministeren og landets ti kirkechefer var samlet til møde. Ved den lejlighed beklagede Tove Fergo på skærmen at hun havde formuleret sig uklart og skabt utryghed. Nu ville kirketællingerne blive overladt til biskoppernes afgørelse. Og før salmebogen blev sendt til høring hos menighedsrådene skulle ministeren konferere med biskopperne som de ansvarlige for folkekirkens liturgiske bøger. Enigheden mellem de højeste gejstlige embedsmænd og ministeren blev bekræftet ved et fælles, underskrevet dokument. (Fællesudtalelsen kan læses i Menighedsrådenes Blad no. 1 s. 7). Et skridt der demonstrerede en udtalt biskoppelig mistillid til ministerens hidtige kurs og eventuelle, senere kursændringer.

Formanden for Kirkeligt Centrum pastor Henning Nørhøj fandt at Tove Fergos holdning vedrørende salmebogsforslaget var »et utilstedeagtigt indgreb i kirkens indre anliggender«. Fergos ide med at sende forslaget til høring hos menighedsrådene betegnede han som indeholdende »et underligt demokratibegreb«, som om et flertal i rådene alene skulle kunne afgøre en sådan sag. (Kirkeligt Centrum no. 1 s. 32).

Kirkeministerens sammenstød med biskopperne kom op i folketinget. Karen J. Klint fra Socialdemokratiet rettede en forespørgsel til statsministeren om hvorvidt han ville pålægge Tove Fergo at udvise tilstrækkelig ministeransvarlighed, »Så der ikke skabes tvivl om statens rolle over for den danske folkekirkes indre liv«. Anders Fogh Rasmussen svarede superkort at forholdet mellem ministeren og biskopperne ifølge hans vurdering var tilstrækkelig afklaret efter mødet den 10. januar. (Folketingsreferat Spm. nr. S 290 til statsministeren). I det hele taget melder den opfattelse sig, at der fra politisk hold ikke er større interesse for at ændre den nuværende kirkeordning. Således udtalte Fogh Rasmussen sig ifølge Ritzaus Bureau på sit pressemøde den 26. februar: »Regeringen har ingen planer om at ændre forholdet mellem staten og kirken.« Den samme holdning gør sig stort set gældende i det politiske landskab sådan som vi har betragtet det gennem mange år.

Som kirkepolitisk ordfører for Dansk Folkeparti fremførte Jesper Langballe på et åbent møde, arrangeret af Folketingets kirkeudvalg, at begrebet »kirkens indre anliggender« var meningsløst i en luthersk-evangelisk kirkeordning. Folkekirkens såkaldt indre anliggender havde ikke »en hellig kerne«, som et selvbestaltet bispekollegium i dets magtbrynde kunne bestemme over. Kirkens eneste anliggende bestod i at forkynde evangeliet i de enkelte sogne. Folketingets og kirkens ministers opgave handlede om at beskytte menighederne, nemlig de danske sogne med deres barnedøbte medlemmer, navnlig når forkyndelsesfriheden var truet. (Tidehvern no. 4 s. 74).

Borgfreden mellem Tove Fergo og biskopperne fik kun kort tid. Hun ville ikke have en bispekirke oplyste hun. Konkret betød det at hun ikke agtede at mødes med biskopperne i fælles samråd. De måtte komme enkeltvis. Ministeren oplevede selv at have en stor folkelig opbakning for dette skridt. Erik Norman Svendsen mente at der forelå et løftebrud fra Fergos side. I øvrigt ville biskopperne ifølge Norman Svendsen ej heller have en bispekirke, men heller ikke en ministerkirke stod på deres ønskeliste. (Politiken 25.02). Allerede samme dag udsendte Tove Fergo en pressemeddelelse hvoraf det fremgik at hun alligevel ville diskutere med biskopperne in pleno. Ministerens sik-sak-kurs vakte forundring hos fremtrædende politikere. Biskop Karsten Nissen bemærkede i TV-nyhederne at det nu var på tide at kirken gennemtænkte forholdet mellem stat og kirke i en ny tid. (25.02.).

Den 28. maj kunne salmebogskommissionen omsider fremsende sit endelige forslag til Tove Fergo. Samme dag skrev kirkeministeren et brev til de flere hundrede mennesker der havde henvendt sig til hende angående den nye salmebog. Hun noterede sig med glæde at salme-

bogskommissionen havde lyttet til den kritik som havde rejst sig efter offentliggørelsen af dens forslag fra marts 2000. Følgelig kunne hun nu konstatere, at der var grund til en anbefaling af forslaget til gennemførelse af en ny autoriseret salmebog for folkekirken. – Dermed syntes den nye salmebog endelig formelt og praktisk at være i hus, således at den skulle kunne tages i brug til pinse næste år, forventeligt markeret ved en højmesse i Københavns Domkirke. (Salmebogskommissionens formand Erik Norman Svendsen i Stiftsbrev no. 4).

Skal man tale om vindere i denne strid mellem bisperne og ministeren må man nok sige med Socialdemokratiets medlemsblad: » – biskopperne fik det, som de ville have det. Nu er hun blid som et lam.« (Socialdemokraten no. 2 s. 19).

Dog var Tove Fergo stadig parat til at gå sine egne veje i forholdet til biskopperne. Det gjaldt for eksempel ved udnævnelsen af to prestigefyldte stillinger i folkekirken nemlig embedet som Holmens provst i Københavns stift og domprovsteembedet i Helsingør stift. Disse valg var juridisk korrekte, men de respektive biskopper havde prioriteret andre kandidater, og normalt har de forskellige kirkeministre taget bispernes indstilling til følge. Navnlig ministerens valg af den nye domprovst Steffen Ravn Jørgensen blev voldsomt kritiseret. I weekendavisen fyldte sagen en stor del af forsiden. Stiftets biskop Lise-Lotte Rebel var vred over at blive tilsidesat ved Fergos skridt. Denne fandt det til gengæld som »en fantastisk uforskammethed at angribe min myndighed«. Det blev mere end antydnet at udnævnelsen af Ravn Jørgensen var et eksempel på politisk kammerateri, idet ministeren og Ravn Jørgensen havde indtaget samme skarpe holdning til økumeniske, diakonale organisationers udsendelse af de såkaldte fredsvagter. Erik Norman Svendsen fornemmede at Tove Fergos mestring af forskellige kirkelige spørgsmål – formodentlig uden hendes intention – ville sætte skub i diskussionen hendes om den nuværende ordning af folkekirken. (18.-24. oktober).

Det fremgik af en omfattende undersøgelse foretaget af Danmarks Radio, at ikke bare biskopperne var klart utilfredse med kirkeministeren, men at også sognepræsterne rakte tommelfingeren nedad. Tove Fergo mente, at præsternes og præsteforeningens antipati skyldtes hendes vilje til at give menighedsrådene en større indflydelse (DR P 1, 17.12).

Ikke mange støttede ministeren. Dr. theol. Jakob H. Grønbæk var dog en af hendes få væbnere. Hans så et problem i at biskopperne i samlet flok havde optrådt lidet loyalt over for »deres chef«. Årsagen til den biskoppelige behandling af Tove Fergo fandt Grønbæk blandt andet i de-

res formentlige angst for at miste magt til menighedsrådene. (Kristeligt Dagblad 12.12.). Formanden for Landsforeningen af Menighedsråds-medlemmer Ejvind Sørensen var bestemt ikke ukritisk over for Fergo. Samtidig opfordrede han dog præsteforeningen til fordomsfrit at kigge på hendes forslag, desuden følte han at menighedsrådene var genstand for en nedladende behandling fra præsternes fagforenings side. (Frederiksborg Amts Avis 21.12.).

Debatten om folkekirken skulle være »herre i sit eget hus« kørte videre sådan som den har gjort siden 1849; konkret er man ikke nået til en større kirkelig endsige politisk konsensus. Synodale ordninger af forskellig slags er der igen blevet talt en hel del om de senere år. Heller ikke nogen ny ide. I nedenstående vil vi referere en række indlæg i debatten angående folkekirkens fremtid.

Forfatterne til bogen »Kirkens mund og mæle« (1992) er som hidtil fornærmede over den ringe respons deres forslag har mødt. Et bittert angreb rettede docent dr. phil. Erik A. Nielsen på kritikerne, som efter hans mening slet ikke havde fattet hvor umådelig vigtigt det var med et kirkeråd, valgt på demokratisk vis. I stedet gik liberalistiske demagoger ind for det nuværende folkekirkelige, skadelige anarki, hvorved de sikrede deres egen magtbase. Nu stod man så med en mundlam kirke frataget muligheden for engageret at præge samfundsdebatten. Som specielt skyldige i den aktuelle misere udpegede Nielsen politikerne Birthe Rønn Hornbech og Tove Fergo. (Havnen (Organ for Dansk Sømandskirke i fremmede Havne) no. 5 s. 8f). Et faktum er det dog at man i det kirkelige landskab er blevet mere optaget af kirkens status, muligheder og vanskeligheder i det moderne samfund, men at give Erik A. Nielsen og hans meningsfæller æren herfor ville være mere end en mild overdrivelse.

Professor Svend Andersen mente også at tiden var til forandringer. Han så et konkret problem i at folkekirkepræster optrådte i det politiske liv med ganske forskellige holdninger og tolkninger af evangeliet. Det skabte simpelthen forvirring. Derfor fandt han det påkrævet at der blev oprettet et diskussionsforum for kirkelige spørgsmål (FDFlederen no. 7 s. 25).

Bemærkelsesværdigt er det at man i grundtvigske kredse aktivt, nogle vil sige positivt, er gået ind i strukturdebatten. Kirkeligt Samfunds formand lektor Inge Lise Pedersen udtrykte situationen klokkeklart, idet hun med tilslutning til Kirkeministeriets Forenklingsudvalg fornemmede at det nu ville være på sin plads med »forsøg med et mere ambitiøst strukturprojekt på stiftsniveau: et valgt stiftsråd med ligelig repræsentation af præster og menighedsrådsmedlemmer.« Ligeledes

var hun velvilligt indstillet over for ideer om større samarbejde sognene og deres præster imellem, og hun var skeptisk over for forestillingen om den nærmest uopløselige enhed mellem det enkelte sogn og dets præst. (Dansk Kirketidende no. 3 s. 33-34 og s. 38-40, citat s. 40). Den ide fandt sp. dr. theol. Anders Nørgaard rigtig dårlig. I et temperamentsfuldt indlæg forsvarede han sognetanken som det helt primære i kirkeordningen. Han hævdede at Inge Lise Pedersens tanker lignede en udemokratisk manøvre som ville tage indflydelsen fra sognene. Desuden var præsten netop kaldet til at virke i sognet, og han/hun skulle ikke være en slags missionær, der som foreslået, var »udsendt fra en central bedrevidende over-kirke«. (Smst. no. 5 s. 72-74). Kjeld Holm mente at det ville være formålstjenligt hvis præsternes ansættelsesområde blev udvidet, idet de dels ville kunne opdyrke de ting som de enkeltvis var gode til og samtidig ville få kollegialiteten styrket. (Xkryds no. 1, et nyt, informativt og debatskabende magasin fra Aarhus stift).

Jan Lindhardt stillede sig forbeholden til tanken om en dansk kirke, uafhængig af staten, ledet af et kirkeråd. Hans argument var baseret på en bekymring for at en sådan kirke kunne blive til en sekt der fungerede isoleret fra det øvrige samfund. En fare så han desuden i at et kirkeråd baseret på indirekte valg ville bygge på stemmepromiller. (Jyllandsposten 05.03.).

Lindhardts kollega Karsten Nissen understregede at debatten om forholdet mellem stat og kirke skulle afvikles på bred kirkelig basis uden at sprænge rammerne for den eksisterende kirkeordning. Kirkens evne og pligt til at forkynde evangeliet skulle først og fremmest bevares. Vel imødeså han med en vis forventning en strukturkommission. Men strukturen havde en tjenerfunktion og ikke en herskerfunktion. (Dansk Kirkeliv 2002 s. 61 og s. 65. Udgivet af Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer)

Tove Fergo var lidet interesseret i at ændre på det bestående folkekirkelige system.

Nok var hun jo indstillet på at skære ned på bureaukratiet i folkekirken, men hverken folkekirkens særstatus eller dens styreform burde ændres basalt. (Berlingske Tidende 15.09.).

I sin formandsberetning for IM afviste Christian Poulsen ikke ganske at diskutere folkekirkens struktur om end med tydelige forbehold. Hvad ville man med en kirkeordning, spurgte han. Skulle det være en synodal kirke der skråsikkert udtalte sig om alverdens ting, Guds ord uvedkommende? Eller en bispekirke? Eller en struktur efter kommunalreformens skabelon? Navnlige polemiserede Poulsen mod en demokratiopfattelse, hvor kirkelige mindretal blev undertrykt. Som eksempel nævn-

te han »den famøse sag i Ølgod« hvor et stort missionsk mindretal havde været nødt til oprette en valgmenighed (forløbet er omtalt i Kirkehistoriske Samlinger 2002, s. 197 og s. 219). Den ellers så besindige IM-formand udtalte, at det var »en skændsel for vores kirke, at det kom dertil!«. Til kirkeligt demokrati burde netop høre respekt for mindretal og plads for det frivillige arbejde i folkekirken. (IMs Årbog 2002 s. 8).

Menighedsrådene kritiseres sjældent. Men det sker. Lektor Else K. Holt udtrykte en smule skepsis over rådene: »At fremme menighedens liv og vækst mener man tilsyneladende kan gøres gennem mødeaktivitet, ikke ved kirkegang.« Men konsekvensen var at de kirkevante blev færre og de kirkefremmede dåbsfolk og konfirmandforældre indtog kirkebænkene. (Dansk Kirketidende no. 6 s. 87).

En horribel konflikt udviklede sig i foråret mellem menighedsrådet i Stauning sogn, Ribe stift og sognepræsten Claus Thomas Nielsen. Menighedsrådet trak sig i protest mod præstens privatliv. Men hverken offentlige myndigheder eller pressen fik indsigt i det konkrete i anklagerne mod Nielsen, idet menighedsrådet – meget besynderligt i denne sammenhæng – påberåbte sig sin tavshedspligt. Men rygterne svirrede om handlinger, der stemplede præsten som religiøst, psykisk og seksuelt afvigende. Og trods en række instansers tilbagevisning af anklagerne fortsatte hetzen mod præsten. Episoden er vist uden sidestykke i nyeste dansk kirkehistorie. (Det mest sobre indlæg i forløbet forekommer mig at være en helsidesartikel i Weekendavisen 31. maj – 6. juni indeholdende et interview med Claus Thomas Nielsen). Med henblik på Stauning-sagen bemærkede Ejvind Sørensen, at folkekirken ikke havde et tilstrækkeligt beredskab til løsning af konflikter, og han opfordrede kirkeministeriet, biskopper og provster til praktisk at gå ind i problematikken. (Menighedsrådenes blad no. 4 s. 6).

Uroen i Stauning sogn prøvede stiftets biskop Niels Holm efter flere forsoningsforsøg at løse ved en beslutning om at der skulle foretages et ekstraordinært valg til menighedsrådet den 10. september. Samtidig afviste han klagerne imod Claus Thomas Nielsen. (Jyllands Posten 26.06.). Ved valget var der opstillet to lister, hvoraf den ene som hovedopgave sigtede på at få fjernet sognepræsten. Den anden liste forholdt sig neutral til præstens person og ønskede først og fremmest arbejdsro i sognet – et program som flertallet af de afgivne stemmer gav deres tilslutning. Inden valgresultatet forelå, havde talskvinden for den moderate liste udtalt, at forløbet havde nærmet sig en folke-domstolsaffære, uværdig for demokratiet – en meget træffende bemærkning. (Politiken 12.09.).

At de nye præster ofte er lidet fortrolige med kirkelivet, og følgelig kommer nok så uforberedte til deres gerning, fremføres ved masser af lejligheder. Præsteforeningens formand Peter Krogsøe indrømmede at der var noget om snakken, men han bemærkede samtidig, at det samme forhold gælder menighederne »og i stigende grad også menighedsråd«. Krogsøe opfordrede derfor til alvorlige samtaler mellem præster og menighedsråd om hvad den kristne kirke stod for. Endvidere kritiserede Krogsøe i skarpe vendinger den manglende ansvarlighed hos menighedsråd, der med de mest ufine midler søgte at slippe af med deres præst. (Formandens mundtlige beretning til Præsteforeningens repræsentantmøde. (Præsteforeningens blad no. 22 s. s. 474 ff).

Gang på gang er folkekirkens pengeforbrug blevet kritiseret. I det meget aflyttede DR 1 program Rapporten »afsløre« Jens Olaf Jersild og hans stab, at folkekirken fungerede som en »pengemaskine« der pumpede oppustede lønninger i et enormt antal ansatte. Blandt andet omtalte udsendelsen et kostbart »orgelkapløb« primært til glæde for organisterne. Søgelyset rettedes også mod de mange, dyre sognegårde. Endelig anførtes det at menighedsrådene som de budgetansvarlige ikke havde fulgt skiftende kirkeministres henstillinger om at holde kirkeskatten i ro. (26.05.). Den borgerlige regering havde dikteret et bredt skattestop. Tove Fergo udtalte da også ved flere lejligheder at folkekirken skulle være tilbageholdende med økonomiske udgifter. Således på Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmers årsmøde. (Menighedsrådenes Blad no. 6 s. 4).

Ejvind Sørensen stillede sig skeptisk til mediernes hyppige beretninger om folkekirkens økonomiske overforbrug, og han opfordrede pressen til ikke at distribuere historier på et tvivlsomt grundlag. (Menighedsrådenes Blad no. 6. s. 9). Niels Henrik Arendt var temmelig utilfreds med seriositeten i DR Rapporten. En særlig mangel fandt han imidlertid deri at den ikke havde været god nok til at skubbe til den nødvendige debat om hvorvidt folkekirken brugte sine økonomiske midler på den mest hensigtsmæssige måde. (Nyhedsbrev Haderslev stift. September). Medens Ejvind Sørensens og Arendts indlæg var præget af moderation så kendetegnede besindighed bestemt ikke mange kirkelige, fortørnede debattører. Egon Lausen sp. og TV-producer tog til gengæld Jersild varmt i forsvar. Lausen påpegede at der i folkekirken herskede en angst for åbent at udøve en konstruktiv selvkritik og for at høre på kritik fra andre. Det gjaldt ikke mindst Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer lige fra top til bund. Denne lukkethed medførte at man ikke var indstillet på fornyelse i kirken og i stedet reagerede aggressivt på for eksempel den udskældte udsendelse. Lausen antydede at

folkekirken nok følte sig i defensiven og derfor ikke magtede at tage ved lære af kritik. (Menighedsrådenes Blad no. 8 s. 47).

Kirke og kultur

At kirken og teologien gerne vil i kontakt med det kulturelle liv og selv yde en indsats på feltet er indiskutabelt og ingen nyhed. I de seneste år har navnlig religiøs billedkunst og salmedigtning frembragt bemærkelsesværdige resultater. De talrige kirkekoncerter er ligeledes et bidrag til kulturlivet. Også på skuespilscener har man kunnet overvære mere eller mindre vellykkede forsøg på et livtag med det religiøse element.

Stor opsigst i kirkelige kredse har arbejdet med en ny (fornyet) salmebog vakt. Torben Rechendorff (kirkeminister 1988-94) leverede en historisk interessant redegørelse for salmebogskommissionens tilblivelse. Anledningen var at han gentagne gange var blevet beskyldt for egenmægtigt at have nedsat kommissionen i januar 1993. Rechendorff beskrev detaljeret hvorledes der var foretaget et solidt forarbejde af mange kyndige folk inden projektet var blevet til en realitet. Nemlig ved inspiration fra det kirkelige bagland og i nøje kontakt med biskopperne. Kommissoriet for kommissionen var desuden udarbejdet af en styringsgruppe. Rechendorff understregede tilmed at han ikke havde ændret en smule ved det indgivne kommissorium. (Præsteforeningens Blad no. 5 s. 84-87).

I den til tider langvarige og ophedede diskussion om salmebogsforslaget anførte skeptikerne lejlighedsvis at kommissionen ikke sad inde med et folkeligt mandat fra menighederne. Henrik Wigh-Poulsen gjorde op med den anklage. Salmebogstilhængerne så vel som modstanderne dannede en såre broget flok. Det underkuede kirkefolk kunne han ikke få øje på. Ifølge Wigh-Poulsen optrådte skeptikerne formynderisk på kirkefolkets vegne. Disse debattører brugte en ideologisk sprogbrug hentet fra den reaktionære højrefløj, hvor man forfægtede en enøjet opfattelse af »et myndigt og sammensat folk«. (Dansk Kirketidende no. 2 s. 19).

Da salmebogsarbejdet endelig var afsluttet, syntes der at være en stort set bred tilfredshed med det opnåede resultat. Til ændringerne fra det første udkast bør nævnes at antallet af nye salmer var forøget. Den ellers oversete digter og frimenighedspræst Sten Kaalø fik således to salmer med. Den meget indsungne studenterpræst Hans Anker Jørgensen, der i første omgang blot var synlig med nogle få vers, blev nu repræsenteret med seks salmer.

Den nye, af dronningen autoriserede salmebog skulle nu have et navn. Salmebogskommissionen havde foreslået ministeren to titler: Salmebogen 2002 og Den danske Salmebog 2002. Tove Fergo gik ind for det første forslag. Den efterfølgende debat dømte imidlertid ikke ideen god. Resultatet blev da, at ministeren indstillede til dronning Margrethe at navnet ændredes til Den danske Salmebog, akkurat som den nu gældende. (Kristeligt Dagblad 14.10.).

Debat om kirkemusik føres som hidtil næsten kun blandt indforståede eller uenige organister. Mest interesse og irritation har visse moderne indslag af rytmisk art vakt. Den kendte komponist og musikanmelder Bernhard Lewkovitsch var stærkt utilfreds med den musik som blev fremført ved gudstjenester og kirkekoncerter. Tidens smag var simpelt hen på et såre lavt plan. I modsætning til tidligere tiders høje kvalitet serveredes »pop, kitsch og velmenende husflidskomponisters musik fra hjemmebrønderiet«. (Kristeligt Dagblad 28.10.). Med disse synspunkter stod Lewkovitsch på samme kulturelle frontlinje som de moderne salmedigteres kritikere.

Jesus-skikkelsen har til alle tider inspireret kunstnere af alle slags, ud fra en mere eller mindre eksistentiel holdning. I 1971 opførtes den verdensberømte beatopera Jesus Christ Superstar i København. I februar i år fik den repremiere i Østre Gasværk i København. Anmelderne var dog gennemgående i tvivl om forestillingens religiøse aktualitet. Snarere var musicalens sigte at fremstille »den gode historie« med afsæt i nogle begivenheder fra den første kristne påske. (Således Jens Kistrup i Weekendavisen 1.-7. marts).

I Nikolaj kirke, København, der anvendes som udstillingslokale, kunne københavnerepublikummet overvære en forestilling med titlen »Jesus. C. Odd Size«. Under opførelsen uddelte to folkekirkepræster nadveren til lysthavende blandt de tilstedeværende. Dette initiativ fik Erik Norman Svendsen til at gribe ind og forbyde de to gejstliges medvirken ud fra den holdning at der var tale om to forskellige kategorier: skuespil-nadverhandling, som skulle holdes adskilt. (Politiken 16.03.).

Det er ikke normen at fremtrædende billedkunstnere gør sig tanker om forholdet mellem teologi-kunst-modernisme. En interessant undtagelse var nogle overvejelser af billedhuggeren cand. theol. Hein Heinsen om end hans udtalelser mere bar præg af et kunstnerisk gemyt end de formulerede en distinkt teologisk tankegang. Således tog Heinsen den helligånd til indtægt for postmodernismen med dennes mangfoldige kontraster og konflikter. Derfor vendte han sig imod fundamentalisme samt idealisme under enhver form som han for eksempel konstaterede den i Thorvaldsens univers. (Politiken 07.07.).

Kulturradikalismen (dette mangehovedede fænomen) har i Danmark og udlandet stået i front mod kirke og kristendom, tit på en meget aggressiv facon. Følgelig har det ikke skortet på modspil fra kirkeligt hold. Faktisk har den været en af Tidehvervs idiosynkrasier fordi dens fortalere skulle have fordærvet det danske folks kristne grundlag. I en artikel »Nietzsches kamp mod kristendommen« påstod en skribent helt enøjet at kulturradikalismen ved Georg Brandes' formidling var et produkt af Nietzsches »forrykte(e) og forbryderisk(e) forfatterskab«. Ved brug af ekstreme Nietzsche-citater hævdede forfatteren at Nietzsche var nazismens åndelige fader, hvorfor det ifølge ham var indiskutabelt at kulturradikalisme og nazisme havde fælles tankemæssige udgangspunkt. (Tidehverv no. 8 s. 180-183). At man ved en så forskruet snak skulle kunne skabe dialog med ikke-kristne, intellektuelle kredse turde være selvklaart umuligt.

*

Et teologisk og kirkehistorisk vue over året 2002 fører os frem til den konklusion, at trods det kirkelige og religiøse livs brogede karakter kan vi ikke desto mindre fastslå at folkekirken og andre kirkesamfund er sig en ny tids udfordringer bevidst. Men enighed om hvorledes problemerne kan eller skal klares praktisk og teologisk er det åbenbart vanskeligt skabe konsensus om, selvom kirkefolk på det sidste optræder mere fredsommeligt end tidligere. Som så ofte i historien findes der dog også grupper og personer som frygter at kirken skal blive for fjællig over for tidsalderens åndelige og videnskabelige strømninger, og aktuelt de nye religioner i vores land. Og – som påvist – er der tydelige eksempler på politiserende teologi.

Hvorledes vil folkekirkens fremtid forme sig, spørges der ofte om. For år tilbage taltes der om at vi levede i en efterkonstantinsk periode, det ville sige i en tidsalder hvor samhørigheden mellem stat/samfund og kirke ikke var en selvfølgelighed eller nødvendighed. I dag bruges udtrykket »en postkristen æra«. Hvis denne definition holder stik bliver folkekirkens situation i hvert fald en ganske anden end den vi hidtil har kendt i Danmark. Mange vil betragte en separation mellem stat og kirke som et ulykkeligt tab med hensyn til muligheden for at kommunikere kristendom til folket, blandt andet gennem kirkelige handlinger som stadig nyder megen yndest. Andre hævder en løsgørelse vil være en mere ærlig sag, i betragtning af at en bred afkristning gør sig gældende blandt danskerne. I den forbindelse peges der på et angiveligt letfærdigt dåbssyn i vores aktuelle situation.